

najprevidnejšem Stavarniku podeljeno národnost? — Vse to bo vsak pošten človek rad pripoznal.

Pa ozrimo se še malo globokeje v národno naše gledišče in poprašajmo: kje da se čutstvo bolje prebuja, kakor ravno v gledišču, kjer nam vse skoz oči in ušesa dospè v dušo našo? — Ali nas ne dirne tù pogled v srce resnobno, ako je resnoben; grozno, ako je grozen; veselo, ako je vesel itd. — In ako nam to vse po naših organih dospè v dušo, ali si duša tega ne vtisne v pamet, da se še kasneje in za dolgo dolgo tega prikazka lahko spomne? — In ali nas to po razmeri ne bo mikalo na dobro, ali pa odvracalo od hudega? — Res, pošteno gledišče je zavod, v katerem se najjasneje in najživejše razvija lepo zadržanje. — Kje se predstavlja toliko živahno in jasno čednost, naj si bo ktere koli vrste, kot ravno v gledišču? — Ali ono ni pogled celega človečanstva? — V dobrem gledišču se izobrazuje lahko kmet, rokodelc, tergovec in gospod po najboljih pravilih; ono je celó važen kraj, kjer se národnost in národni jezik znatno razvijati more. — Ali nas ne spomne gledišče v mnogih svojih prelepih ogledih na slavne dela? ali se ne gladi tù národni jezik živahnije kot na kakoršnem koli drugem očitnem kraju? in ali ne terja različno obnašanje v življenju nježnih in milih izgovorov ali izrazov? — Res, jezik mora biti krasen, čist in lepozvučen! — Nadalje: natanki red v gledišču, natančnost v pazljivosti: ali nam to ne služi za podlago in navadno ravnanje našega življenja? — Koliko korist nam toraj ponuja národna taka naprava! — Izobražuje um, srce in voljo; ogladuje in otesuje sirove ali neotesane; razveseljuje žalostne, raztresa skrbi polne in unema srčne. Kdo ne bo toraj z dušo in telesom hrepenel po takem kazališču? — Le taisti ne, ki nima občutja za lepo in dobro!

Ljubi domorodci! ljube domorodkinje! le v slogi je moč, sreča, napredovanje in izobraženost! Pomislite, da Rimljani in Grki so sloveli po glediščih svojih, da Nemeec in drugi izobraženi národi likajo literaturo svojo s pomočjo gledišč, in kadar bi teh ne imeli, propala bi tudi njihova literatura. Zato Slovenke! Slovenci! ob Savi, Muri, Dravi, Soči, Kolpi in jadranskem morji, še enkrat zaprosimo: ljubite svoj národ, kakor ga drugi ljubijo, zbudajte ljubezen v svojih hčerih in sinovih; spomnite se nekdanjega zaničevanja našega jezika in ravno zategadel ga primite v svoje naročje še tem ljubeznivije, kakor objame ljubeča mati ali žena svojega sina ali moža, vrnivšega se po več letih iz krvavega boja! Bog in njegova pomoč!

Iz Črnomlja.

Rodoljub.

## Ozir po slovanskem svetu.

### S r b i j a.

#### Zemlja in národ srbski.

Popisal dr. Ivan Podliščekov v Topčideru.

Drage mi „Novice“! Ker je marsikomu vaših mnogobrojnih čitateljev junaški narod srbski in lepa kneževina srbska neznana — vsaj meni je bila, dokler nisem sam lesèm prišel — bodem morebiti mnogim ustregel, ako nekatere reči, ki sem jih po Belemgradu in po Topčideru nabral, kratko opišem in jih vam pošljem. Morebiti je ravno sedaj pravi čas za tak popis, ker se pozornost celega sveta obrača na to deželo.

Kdor se je koliko s povestnico pečal, vé, da sedanja kneževina Srbija, ktero so srbski slavni junaki: Glavaš, Črni Jur, Dobrinač, nepremagljivi junak junakov hajduk Velko, stari slavni knez Miloš in mnogi drugi turškega robstva v početku našega stoletja oteli, je mali del nekdanjega velikega srbskega carstva, ktero so Srbi s svojim slavnim carom Lazar-om na Vidov dan leta 1389 zavoljo nesrečne domače babje nesloge na Kosovem polji zgubili, v turško robstvo padli, ljuti jarm sužnosti več sto let no-

sili, da še dandanašnji ga po nekoliko nosijo in da morali bojo še enkrat rokave precej zavihati in hrabro za orožje zgrabiti, ako se hočejo tega jarma popolnoma rešiti. Za vero, dom in narod so Srbi pri vsaki priložnosti junaško kri prelivali, kakor jo njih bratje po Hercegovini, Bosni itd. še naše dni prelivajo in jo bojo prelivali, dokler presilnega jarma popolnoma s svojih pleč ne otresejo, kar se bo gotovo zgodilo, znabiti prej kakor mislimo. To so želje celega naroda in tudi moje.

Sedanja srbska zemlja ima, kakor je znano, samo 1000 □ milj površine; okoli in okoli ji je turški sultan, na severju avstrijski car in pa knez moldavo-vlaški bližnji sosed in mejaš. Povsod ločijo Srbijo velike reke od sosednih držav; samo na jugu jo mejijo visoke planine. Tako jo loči na severju naša bistra Sava in široka Donava od avstrijskega carstva in od kneževine moldavo vlaške. Na izhodu jo loči s kamenitimi tlami od Stvarnika prevedena in z okusnimi ribami napolnjena brza reka Timok od lepe, čedalje bolj se izdramljajoče Bulgarije. Na zahodu jo loči globoka, rib polna in mnogo popevana „Drina, voda ladna“ (hladna), od nesrečne, v svojem krilu veliko bogastvo shranujoče, lepe Bosnije. Na jugu ji pa stoji 5.882 čevljev visoka planina Kopaonik na meji, ki je prvak vseh srbskih gorá.

Delí se Srbija v 17 okrožij, vsako okrožje pa se sopen delí v več ali manj srezov; vseh srezov je 60.

Srbska zemlja je grbasta in hribasta, ali — kakor Srb pravi — brdovita in dobpravna, in ima nekoliko precej velic hribov, kakor so: Ploča, Želin, Stolovi, Golja, Zlatibor, Mučan, Ovčar, črni Vrh, Medvednik, Cer itd., kateri so pa vsi manji od gori imenovanega Kopaonika.

Srbija ima pa tudi kaj lepe in mastne ravnine, posebno: Ob Timoku, ktera bogata ravnina se Krainsko imenuje. Tukaj na rodovitnem srbskem Krainskem raste najbolja vinska kaplja, posebno okoli Negotin-a. Negotinsko vino je gosto, da bi ga skoraj lahko v žaklju nesel; je sladko ko med, pa močno in črno ko vrag, in zamore se med najbolje vina šteti. — Druga lepa ravnina je ob lepi Moravi, in tretja je pri Šabcu med Drino in Savo, ktera se Mačva imenuje.

Kakor je srbska dežela polna gorá, hribov, homcov in brd, tako pa je tudi polna lepih dolin, zdravih vodá, rek, rečic, potokov in studencov. In srbske vode so vse bistre, prijetne, okusne in zdrave, kakor so naše gorenske.

Podnebje je v Srbii sploh toplo, čisto, blago, milo in zdravo. Goste megle, ktere bolj ravni Banat in lepi Srem pokrivajo, se na desno stran Donave in Save v lepe srbske doline in na prijetne hribce in homce le malokdaj privlečejo. Zima ni huda, spomlad je kaj zgodnja in prijetna, da prijetniša biti ne more. Letos je mesca svečana drevje sploh odcvetelo, mesca sušca je bilo že vse zeleno, — da! še hrast je mesca marca ozelenel in h koncu mesca aprila smo že češnje zobali. Solnce poleti greje, da komaj dišemo. Tukaj nismo mesca aprila ne mraza ne snega imeli, kakor ste véliki teden po celi Slovenii, preljudi Slovenci, ga imeli, ki vam je velik kos kruhka pa dosti kaplic sladkega vinca vzel, kar so mi preljudi „Novice“ na veliko žalost mojo povedale. Lani smo tukaj grozno sušo imeli, da je skoraj vse zgorelo, pa letos je skoraj ravno taka; v štirih mescih je okoli Topčidera samo enkrat dež nam zemljo nekoliko napojil. Hvala Bogu! dobili smo ta mesec prijetnega dežja dosti. Sadja je dosti in trta je polna ko brinje, tudi zimsko žito (strn) je kaj lepo obrodila; al bati se je bilo, da bi nam spomladanska setev ne bila zgorela, ako bi nam mili Bog ne bil dežja poslal še ob pravem času. Toče nismo še imeli celi čas, kar sem jez v Srbii; mislim, da tukaj ni tako navadna, kakor je po nekterih krajih predrage Slovenije naše. Še nekaj morem povedati, kar bo našim gospodarjem zanimivo. V Srbii namreč še krompir ni nobenkrat gnjil, kar se je drugod po celi severni in zahodni Evropi

dogodilo. Kaj pa ga je zdravega ohranilo, ne vém. Tudi vinska trta tukaj nobene bolezni nima, temveč leto za letom obilo dobrega vina rodi. Jesen je bila lani zmerno topla, ne od več deževna; kakošna bo letos, Bog vé. Zemlja je povsod po hribih in dolinah dobro rodovitna, samo da jo gospodar le nekoliko prebrca; gnojiti je skoraj ni treba nič; rodi večidel brez vsega gnoja, da je veselje. Pa žali Bog! da je je tako grozno malo obdelane. Lahko bi se zavoljo njene velike rodovitnosti, toplega in blagega podnebja vse v prav raj spreobrnilo, ki bi bil poln mleka in medú, poln rumenega žita, žlahnega grojzda in žlahnega sadja, debelih pogač, mastnih klobas, okusnih plečet in sladkega vina, poln po hribih in dolinah zdravih okusnih vodá, kar sicer krasni Italii močno manjka, posebno gornji. Da! lahko bi bila in morebiti še bo brdovita Srbija zavoljo omenjenih lastnosti veliko prijetniši vrt kakor je krasna pa na lepih homcih, prijetnih dolinah, okusnih vodah revna Italija. — Pa kaj hočemo? Srb ni najmarljiviji človek v poljedelstvu. On je boljši vojniki, barantavec in pastir kakor pa kmet. Tega mu pa ne smemo in ne moremo zameriti, ako pomislimo, v kakih nemilih, da! krvavih okoljščinah je on skozi več sto let skoraj zmirom pod orožjem večkrat po hostah in šumah v vednem boju živeti mogel. Mnogokrat je mogel kruhanosni plug popustiti in za smrtonosno orožje poprijeti v bran svoje vere, svojega naroda, svojih žen in otrok, v bran samega sebe, svojega ognjišča in svoje kuče slamnate; v bran svoje lepe zemlje, ktero je večkrat s svojo lastno krvijo gnojil! Da, veliko čudo je, da je Srb v tako nemilih in krvavih okolišinah svojo vero in svojo narodnost ohranil in da ni čisto zdivjal. Kodar se kri priliva, plug in umetnost počivata. Je li čudo, da je Srbin, ki je skozi 400 let pod turškim jarmom kri prelivaje z orožjem v roki ležal, v izobraženosti za drugimi Evropejci nekoliko zaostal? Jaz bi mislil, da to ni čudo! Skozi 400 let Srbin ni skoraj nobenega družega učenika imel kakor svojo priprosto nevedno majko. Priprosta mati ga je učila sveti križ delati in Boga moliti, — to je bil vés njegov nauk. In kar ga je stara majka učila, je zvesto ohranil in junško s hanžarom v roci branil. Bolj po šumah (gojzdih) na skrivem je on svojega Boga častil in molil in tako navdušen napadal svojega sovražnika.

Srb je ves goreč Bogo-, domo- in narodoljub in se ponosno Srbin imenuje. On se pogostoma pokriža, Boga hvali, vraga in Turčina preklinja in svoj narod brani pri vsaki priložnosti. Za uk je prebrisane glave. Živi trezno, pijančevanja ne pozna. Ob kruhu, vodi, duhanu (tobaku), česnu, čebuli, papriki in rakii on lahko živi tedne, mesce in leta, — brez teh reči pa nikakor ne, in če jih ima, mu za kuhano jed še mar ni; njegovo kruho-, duhano-, papriko-, rakije-, česno- in čebuloljubje je enako njegovemu hanžaro- in puškoljubju. Ravno tako veliko je njegovo dudlo- in gajdoljubje. Kodar hodi, on na dudlo dudla, na gajde ali gosle brenka, popeva, pleše in kolo mendra, ali pa zamišljen duhan puha. Dela kaj lepo leseno in lončeno posodo, grozovite hanžare, puške, sablje, gosle, dudle, gajde itd., kar vse se je brez mojstra naučil. Obdela in poseje pa le toliko zemlje, kolikor misli, da mu bo dosti pridelka čez zimo za se in družino svojo, za več se ne briga ne. Namesti, da bi zemljo obdeloval, težavno in vroči pot potil, rajši po nji neštevilne čedice žival: kónj, goved, ovác, gosí, puranov, posebno pa svinj pase, kar vse mu malo truda, pa lep denar dá, kteregea on za svojo puško najbolj ljubi.

Poljedelstvo je za Srba, posebno pa za srbsko živino, kaj težavno; uboga žival se muči in trpi, da je groza; nosi težak, neukreten jarm iz dveh brunov zbit na svojem vratu. Srbski plug je komaj plugu podoben, štirje voli ga komaj vlečejo, in voz srbskega seljaka (kmeta) je — kaj bi rekel — tak, kakor so bili vozovi, na kterih so za babilonski turn opeko in kamnje vozili; grozno visok je,

kratek, pa nerodno skup zbit in težak, da se Bogu smili; kolesa so grozno visoke in težke in večidel se kolo ob kolesu brusi. Se vé, voz srbskega kmeta je vés lesen, samo lunki so drenovi, in Srb si kakor vse potrebno hišno in poljedelsko orodje, tako tudi voz sam neukretno skup stolče, ne porajta pa ne, ali so kolesa voglate, težke, eno večje od drugega, da se le vrté; voz se ziblje, klopoče, škriplje in cvili, da je groza; ne namaže ga nikoli, da le naprej gré, če prav težavno, da le gré. Srbski kmet se za vse to še ne zmeni ne, marveč misli, da voz more take godbi in plesu podobne glasne lastnosti imeti; zato vesel na njem čepi in vesel gode in popeva s svojim vozom vred. Se vé, da njegova godba na dudlo in gajdo, kar si vse sam pa bolj umetno kakor svoj voz naredí, je dosti bolj prijetna kakor njegovega voza. Najlepša srbska národna godba je na gosle; marsikteri kmet jih tako milo ubera, kakor da bi se bil celo svojo mladost v kaki muzikalni šoli godbe učil.

(Dal. prih.)

## Dopisi.

**Iz Dunaja 18. julija. M.** — Srčno se Vam zahvalujemo, da ste tiskali pravila, po kterih v Beču za Vodnikov spominek dnar naberamo. Bog daj, da bi se kmali tudi v Slovenii začelo tako naberati in da bi se kmali moglo središče Slovincov olepšati s kipom našega prvega pesnika. — Deputacija tukaj živečih Slovincov se je gosp. dr. Toman-u zahvalila za krepko zastopanje pravic slovenskega naroda. Zopet Vam pošiljam 20 gold. nov. dn. \*), ktere sem dobil od sledečih gospodov: M. vitez Vesteneck 5 gold., Domicelj 2 gold., S. Jenko 1 gold., Lj. Vašič 1 gold., J. Horak 1 gold., Janko 1 gold., J. Noli 3 gold., Slavoljub Pour 1 gold., Vlad. Ravnikar 3 gold., J. Pajk 1 gold., J. Klemenčič 1 gold.

**Iz Hrvaškega blizo meje turške 15. jul. \*** — Sv. Petra dan, pravoslavnega praznika, bili smo v Žerovnici, prav na meji turški, odkodar je veliko raje (raja Turčini pravijo kristjanom) prišlo na shod ali, kakor pravijo pri nas, na zbor: zale dekleta, čez seženj veliki možje, oba spôla z dolgimi kitami na hrbtu, v ktere so večidel svinčene ali plehaste, malo le srebrne svetinje vpletene. Veselili so se ti reveži življenja in svobode na naši zemlji ter plesali kolo, da se je vse kadilo. Vprašam enega, kako jim gré, pa mi odgovori: „E, gospodine, danes jesmo dobre volje; sutra neznamo, budemo još živi.“ Rekli so mi, da tako pazijo zdaj Turci na nje, da ga brž posekajo ali pa v ječo pošljejo, kdor le črhne zoper Turka. Pobrli so jim pa že vse razun najpotrebnišega za živež. „Raja, krsti, psi, dajte harač, porez ali što je, ali pocrkajte!“ Tako Turki od kristjana davek poberajo, kadar paša pride, kteremu morajo vsako noč, dokler je v kakošem kraji, najlepše dekleta po redu dopeljavati, da se svinja nasiti Kurenta! — Komu bi se ne smilile reve! — komu ne? — vprašaj le tiste nemške časnike, ki vsaki dan slavo pojó turškemu polomescu, pa ti bojo rekli: „A, was diese Ráuberhorden, diese Wilden, verdienen nichts Besseres!“ (E, kaj ta roparska drhal, ti divjaki niso boljšega vredni!) In zakaj nek nimajo ti časniki celó nič usmiljenja do kristjanov na Turškem? Zato, ker so — Slovani, ktere bi radi v žlici vode potopili. Kdor je turško življenje sam vidil, vé, da ni nemarnišega človeka na svetu kot je Turk: kava, lula pa ženska — to večidel je edino Turkovo delo. Raja mora za njega delati, da more s podbitimi nogami celi ljubi dan — v zrak zijati in zdehati. Al Božja pravica bo tudi raji pomagala, tako gotovo, kakor je solnce na nebu.

**Iz Maribora 18. julija. ☉** — Bliža se konec šolskega leta; malo le nši,eni d odbila bo ura težav in skrbi našim mladenčem na srednjih in viših učiliščih. Raz-

\*) Prejeli in hranilnici ljubljanski izročili.

enmalo več zlate praktike. V dvorni knjigarni ti foliante in foliante preberaš, pa še nisi načela slovenske filozofije zavohal, kterege sem že jez zdavnej najdel.“

Pri teh besedah sicer pohlevni Tilu možko glavo povzdigne in na čudno vižo ušesa napne.

„Le glej me, le! — nadaljuje — da! jez sem ga že zdavnej najdel, jez, ki se prav za prav z nobenim slovstvom in z nobeno znanostjo ne pečam. Vidiš, dragi moj, tudi jez sem tvojih misel, da brez filozofije nam ni pomoči, in brez komplimentov mislim, da ti bi bil pravi mož nam jo spisati, če ti zdajle načelo razodenem. Lahko bi ti to jez kakor svoje izvirno blago prodal in si tako slavo za večne čase zagotovil, pa sem prepošten, da bi jo drugim kratil. Veš, da moja slovstvena zabava obstoji v samih pratikah. Tako sem nedavnej v veliki pratiki, zdaj jih po novem, ne vém, zakaj „koledarje“ imenujejo, pesem bral, ki naznanja po mojem pohlevnem mnenju prvo načelo naše prihodnje filozofije. Kakor ti, tudi jez menim, da ni ne v Vodniku, ne v Koseskem, ne v Prešernu nobene prave filozofije; neki kritik hoče sicer v Prešernovi „Ne bodimo šalobarde Moskvičanov“ kosček prave modrosti najti in nam jo gorko priporoča; pa mislim, da se je, kakor že večkrat v življenju, tudi tu neznano zmotil. Počemši od Knobelna do najnovjših časov mislim, da sama prekrasna pesem: „Preklete grablje“ zapopada edini in pravi princip našega modroslovja, ki se tako-le glasi:

— — — — „ni za nesramne žnablje  
Mazila boljšega na svet kot — grablje!“

„Pravo! pravo! — smo enoglasno zakričali — grablje, grablje!“ Le Špencir je tiho, kakor zamaknjen v Franceta zrl. Šuka, ki si je veselja roke mël, dostavi: Res priprosto, zlo priprosto je ta princip, po katerem naj se narodno modroslovje „cepi z grabljami“, — al dober pa je!

„Lejte — nadaljuje France — na to načelo je vstrojena prelepa pesem „Preklete grablje“, le škoda, da pesnika ne vém, ker je ravno na njegovo ime po nesreči žveplena glavica od klinčka padla in mi vse črke požgala. Al to vam povem, ko bi jez toliko ptujih jezikov znal, kolikor ne, bi jo ne le v vse evropejske, temuč tudi v kitajskega in japanežkega prevodil. Kakor Rusa Deržavina oda: „Bog“ visi v zlatih črkah nad velikimi vratami carske palače v Pekingu in Jedu, tako bi se poleg nje svetile naše neprecenljive preklete grablje“ v črkah iz samih demantov sostavljenih!“

Pravo! pravo! pravo! — smo spet kričali — spoznavši, kako izvirne in krasne ideje France v sebi kuha za povzdigo slave naše domovine. (Dal. prih.)

## Ozir po slovanskem svetu.

### S r b i j a.

#### Zemlja in narod srbski.

Popisal dr. Ivan Podliščekov v Topčideru.

(Dalje.)

Lepa zemlja srbska rodi dovolj pšenice, ječmena, ovsa, koruze, dobrega vina in žlahnega sadja vsake vrste; al koliko bi ga še več rodila, da je zemlja dobro obdelana; lahko bi bila žitna kašča Evrope. Pa žali Bože! da Srb z žitom ravná, kakor pri nas ravnajo s steljo; skoraj polovico, ako ne več, ga pri košnji, sušenji, grabljenji, vršenji in pri vejatvi na njivi ostane. Tudi sadja Srb ne suši in ga za zimo ne hrani, temveč vse popali in v slivovec spremení, brez kterege, kakor sem rekel, živeti ne more.

Vsako leto je sila dosti dobrega sadja, posebno sliv in dobrih češinj, ki tukaj divje kakor pri nas oparnice rastejo; so lepe in okusne ko cepljenke; pa večidel pod drevjem zgnijó. Lani in ravno tako tudi letos je sadno drevje polno, da je ubogo drevje pod veliko težo stokalo; vendar po celi plodni Srbii pozimi skor ne ene suhe hruške ne dobiš.

Pozimi nam dohajajo frišne hruške in jabelka iz Banata in Srema v Beligrad, suhe češplje pa za bolnišnice iz Bosne, akoravno se jih po Srbii nič manj, morebiti še več, kakor po Bosni ne pridela; vsak Srb namreč ima svoj lep in lepo vredjen slivar, to je, lep velik vrt, po katerem so samo češplje lepo v redu nasajene, in kateremu Srb tako veliko marljivost in trud daruje kakor svojemu vinogradu, svoji smrtonosni puški ali hanžaru.

Srbija rodi dosti žira, ježic in želoda, kar se vse v mastno svinsko meso in v rumene cekine spremeni. Divjačine je tudi obilo po Srbii, tako tudi tičev vsake baže, in po gorah, šumah (borštih) in planinah živijo razun hajdukov tudi jeleni, srne, medvedi, divji prasci, risi in volkovi. Temnih host neizmerne veličine je po Srbii grozno dosti, ki so polne gori imenovanih živali.

Srbske gore so polne železne, bakrene, svinčene in srebrne rude in lepega kamnja vsake baže. Samo soli manjka Srbii.

V Srbii živi čez 1,000.000 Srbov; 100.000 Vlahov; 18.000 ciganov; 10.000 Turkov; 2000 judov in kakih 3000 ptujcov. Lani in letos kakor tudi prošle leta se je pa mnogo rodovin iz Bulgarije, Albanije (stare Srbije), Bosne, Črne gore itd. v Srbijo preselilo. Vseh prebivavcov v Srbii je kakih 1 milijon in 140.000 duš. Lahko bi jih pa na zlo plodni zemlji do 6 milijonov brez težave živelo in jih še tudi gotovo bo, kadar se bo narod bolje izobražil v poljedelstvu itd.; zakaj zdaj ga zemlja sama od sebe, kaj bi rekel, iz dobrote živi; ne obdeluje je skoraj nič.

Srbija šteje 40 mest. Se vé da srbske mesta so izvan Belegagrada sploh le male mesta, večidel krajski Kostanjevici in Višnji gori podobne.

Turki v Srbii živijo po trdnjavah, namreč: V Belemgradu, Adakali, Kladovi, Užici, Smederevi, Šabcu, v malem Zvorniku in v Sokoli. Adakale, na nekem otoku Donave, pravijo, da je najboljša trdnjava turška v Srbii. Razun trdnjav živijo Turki tudi po 9 srbskih vaséh in do 15. junija tega leta so živeli tudi in kakih 1000 kuč (hiš) po Belemgradu imeli, kterege dne, to je, ponoči od 15. do 16. junija so bili vsi v beligradsko trdnjavo iztirani. Judje in ptujci živijo večidel v Belemgradu. Cigani se pa po vsi kneževini ciganijo kakor povsod, kujejo, kupujejo, prodajajo, delajo lepo leseno posodo, gosle, dudle, gajde, godejo, dudlajo, na gosle brenkajo, pojejo, plešejo, pijo in kradejo; ne prosijo pa ne, zakaj na Srbskem berača ni; zato tudi cigan beračiti neče; rajši krade, in v tem se loči od našega cigana, silnega beračuna, kateremu se ubraniti ni mogoče, posebno ciganki ne.

Srbi, kakor sem rekel, so slabi kmetje, dobri vojaki, rokodelci, trgovci itd. Srbkinje pletejo, tkajo za potrebno obleko sukno in platno.

Za izobraženje naroda srbskega je v Belemgradu: liceja in gimnazija s 7 razredi. Po deželi so tri male gimnazije, namreč: v Negotinu, Šabcu in v Kragujevcu. Bogoslovci imajo v Belemgradu svoje semenišče, vojniki svojo akademijo in trgovci svojo trgovsko šolo. Malih, ljudskih šol je po srbskih mestih kakih 400, in šolske mladeži je kakih 14.000 duš.

Srbi so vsi pravoslavne vere in imajo svojega metropolita v Belemgradu in tri škofe, namreč: v Užici, v Šabcu in Negotinu. Cerkvá je v Srbii samo 320 po celi kneževini, ker pod turškim jarmom in tiranstvom se cerkve niso zidale, temveč podirale in požigale. Duhovnov „zvestenikov“ ali popov je kakih 660, kloštrov ali monastirov je 43, menihov ali kalužerov (kalužer = menih) je 130; uradnikov ali činovnikov je vseh kakih 900.

Srbska vojna ali vojaška sila je:

1. Redovna vojska; 2. staroupisci; 3. narodna vojska.

a) Redovne vojske je kakih 7000 mož. Vsaki Srbin mora vojak biti, in kadar tri leta dosluži, se spusti domú in pripiše se k staroupiscem, po naše, k brambovcem.

Narodne vojske je bilo do zdaj 80.000 mož, z mnogimi topovi in konji. Letos se je pa ves narod na novo v narodno vojsko vpisal in jo je ogromno pomnožil, zakaj vse, mlado in staro, želi vojniki biti in nad Turka iti.

Prostega Srba ne smete misliti takemu kmetu enacega, ki se samo na kozarec vina, pipo, kramp in matiko zastopi, ob nedeljah in praznikih nališpan hodi, svojim otrokom neumno in nečimerno obleko, v današnjih dnevih svilo in široke krinolone že tudi kupuje in tako vsako leto grozno veliko denarja brez potrebe potrosi. Prosti Srb ima vso drugo pamet; on hodi v priličnih opankah, se opravlja in odeva s platnom in suknom, ki mu ga je njegova žena stkala, in namesto, da bi svoji hčerki svilo in nevkretno krinolino kupoval, ji pametneše tako prihranjeni denar v lase obeša; zato so glave in vratovi srbskih žen polni debelih rubeljnov in rumenih cekinov, in mošnja Srbina pri vsem tem ni nikoli prazna, kakor je takega kmeta, ki si sam nepotrebne davke po nečimernem lišpu naklada.

Vsak Srb in je kaj dobro po vojaško izurjen; kdor ne verjame, naj pride in bo vidil, kako se prosti kmetje kakor stari vojaki sučejo, s topovi in konji, za svojimi barjaki korakajo po taktih narodne godbe, da jih je veselje viditi. Junaško se obnašajo in ponosito svoje brze konjiče sučejo, da kaj tacega pri kmetih še nikoli vidil nisem. Vsak Srb mora v boj iti in se v boju ob svojem kruhu bojevati; od vlade dobi samo svinec in strelni prah; potrebno orožje si mora vsak sam preskrbeti, in tega ima vsak Srb in od več in ga zna junaško nositi in smrtonosno upotrebljevati. Zdaj imajo vsi Srbi lepo in dobro orožje kakor redovne vojske evropskih armad, in še za narodno vojsko se je kaj dobro orožje poskrbelo. Vsaki Srb in je dober konjik, naj je kmet ali gospod, sedi in se obnaša na svojem majhnem brzem konjiču, kterege suče kakor da bi bil z njim zaraščen. — Samo narodne vojske, pravijo, je 100.000 mož.

(Dalje prihodnjic.)

### Narod moj. \*)

Narod moj slovenski!  
Naj te zaničuje,  
Komur kolj se ljubi, —  
Naj te le še psuje;  
So kulturonosci  
Že Te oglodali,  
In nezvesti sini  
Jim so pomagali:

Narod ljubeznjivi,  
Toljko zaničvani!  
Glej, mi Tvoji sini  
Zate smo užgani.  
Čuj prisego našo:  
Za Te čmo živeti,  
Dokler nas ohrani  
Ljubi Bog na sveti!

Vendar se srdijo,  
Da se še zavedaš,  
Da življenje svoje  
Svetu razodevaš.  
Ne daj se zatreti,  
Čvrsto jim se brani;  
Cesar, Bog in pravda  
So na Tvoji strani!

Dobro nam je znano,  
Kaj je krivo bilo,  
Da se hudo veduo  
Tebi je godilo.  
Al naj se upelje  
Ravnopravnost zlata,  
Bo sijalo solnce  
Tud pred Tvoje vrata!

D.

### Kratkočasnica.

\* Neki znanec sreča znanca. „Kaj se tako klavarno držiš?“ — ga vpraša. „Žena mi je umrla“ — mu odgovori. — „Kaj pa ji je bilo revij?“ — ga prijatelj osupnjen dalje praša. — „Prehitro je živela“ — mu odgovori. „Od te bolezni še nisem nikdar nikoli nič slišal; to je čudno!“ — z glavo majaje odvrne prijatelj. — „In vendar je to tako. Ko sem jo za ženo vzel, je bila 3 leta mlajša kakor jez, — zdaj pa, ko je umrla, se je pokazalo, da je 10 let starejša.“ — (Ženske imajo že to slabost, da

\*) Poje se ta pesmica po lepem napevu znane Kukuljevičeve pesmi: „Slavjani, Slavjani!“

se rade mlade možijo; če pa niso, se saj mlade delajo, — in tako grejo večkrat leta navskriž).

\* V neki veliki družbi se baha lastnik neke fabrike, da redi 500 ljudi, ki v njegovi fabriki delajo. „Al se ne motite, gospod?“ — ga zavrne nekdo, kteremu je to bahanje zoprno bilo — menda teh 500 delavcov le Vas redi.“

\* 26. dan preteklega mesca je stalo v pratiki, da bode solnce mrknilo. Zupan soseske B — v okrajih B — tako pripovedujejo „Mor. Nov.“ — mož poln vraž vleva soseskinemu hlapcu zgodaj zjutraj, ko je dan komaj napačil, da naj gré z bobnom po vaséh in oklicuje, kar pismo govori, ki mu ga je izročil. Hlapec uboga; ropotá z bobnom po ulicah, da mlado in staro prestrašeno iz hiš leti, poslušat, kaj da je. Hlapec županijski se ustavi na več krajih, in ko odbobna, se odkrije in začne povsod tako-le kričati: „Po ukazu gospoda župana! Danes mrkne solnce! Vsak krčmar naj šterno dobro zadela, ker bo strup izpod neba padal! Nobeden naj živine ne žene na pašo, sicer mu bo že tam poginila ali bolna domú prišla!“ — Ko okliče županov ukaz, se pokrije, začne spet bobnati, pa gré na drug konec vasi in oklicuje dalje. — Kaj ne, da je naš župan skrben oče svoji soseski? — pravi sosed sosedu; — „če bi le tako neumna butica ne bil“ — mu odgovori drugi.

### Dopisi.

Iz Topčidera v Srbii 10. julija. Dr. Podl. — Pri nas se vse na boj pripravlja. Ako človek sam ne vidi, ne more verjeti, da so kmetje tako vojaško izurjeni, ki se eksercirajo kakor najboljši evropski vojaki, naj je s puško, konjem ali s topom. Vse staro in mlado nosi lepo belgiško orožje; vse je polno radosti in srčnosti; kdor ne verjame, naj pride v Beligrad, pa bo vidil. Turkov se nihče ne plaši, temveč vse želi, jim srčno postreči. Še celó ženske so polne junaštva; kmetiške babe jašijo in sučejo brze konjiče kakor stari huzarji, ponosito sedijo na brzih konjičih kakor stari Trojanci. Vsaki dan pričakuje srbski narod, da se bo s Turci v junaštvu za vselej poskusil, samo boji se, da ne bi mu evropska diplomacija lepe prilike vzela. V Topčideru bojo vojaške bolnišnice, zakaj Topčider je samo četrť ure od Beligrada; in vsaka puška se iz Beligrada v Topčidersko dolino sliši. Tudi jez sem se radovoljno sam odločil, 100 ranjenih v svojo bolnišnico vzeti, ako bi treba bilo. — Še eno laž moram popraviti, ki je v vseh dunajskih časnikih stala in iz njih se je še v poštene „Novice“ vrinila. Rekli so namreč, da je knez srbski ob času, ko so Turki bombe metali v Beligrad, iz svojega popotovanja domú pridši, naravnost v Topčider bežal. Da je takrat res potoval in Šabac in svojo deželo ob Drini obiskaval, je gotovo; al Topčidera, ko se je domú povrnil, še vidil ni; šel je naravnost v svoj grad in tudi kneginja, ki je res v Topčider pribežala bila, se je po povratku kneza precej v Beligrad povrnila; drugo jutro po bombardiranji sta knez in kneginja celi veliki Beligrad peš obhodila in tudi turško zdaj srbsko mesto, spremljevana od kakih 100 dobro oboženih kmetov. Srbski knez svoj narod iskreno ljubi, pa narod nič manj njega; vse zaupanje ima v svojega „svetloga knjaza.“ Naj še povem, da Srbi se med sabo tičejo, tudi knezu ti pravijo. To je pač lepo in bratovsko. Jez sem se iz početka čudil, ko me je vsaki tikal; mislil sem, da zaničevaje tako z mano govorijo; al kmali mi je to kaj dopadlo. Kadar se bomo s Turki udarili, bom že povedal, kakošno pokanje je bilo.

V Zagrebu 26. julija. Čedalje bolj približuje se čas, da nas železna proga v zavez spravi s zapadnimi našinci; na delu se vidi, da je proti koncu, vendar še nekoliko le moramo čakati, ker še se občne skušnje po celi železnici niso začele, ter se tudi ne bodo začele, dokler ni tukajšni most čez Savo dovršen. In k temu se pripravljajo ravno-

števa samostalnika: mreža, duplo. \*) Res, da se časi v istem jeziku na videz kažejo dvojne korenike enega pomena, tako na pr. v starej slovenščini: kri in: krъi (decken); tr in: trъi (reiben); nud in: nъd (nöthigen); bъi in: bъd (sein); v novej slovenščini: šiv in: ši (nähen); živ in: ži (leben); sp in: su (schütten). Tu se ne utegnem v daljše premišljevanje teh korenik pogrežati; opominjam le, kar lahko vsak vidi sam, da gosp. pisateljeve dvojne korenike niso tem čisto nič podobne. — V besedi se korenika prikaže ali nepremenjena, in sicer ali s priteklino, ali brez nje: vid (gesicht), rast (wachstum), pad-ec (fall), brd-o (hügel) iz korenik: vid, rast, pad, brd; ali se pa korenika v besedi vikša, ter zopet ali ima priteklino, ali je pa nima: loj, po-krov, roj, rov (der graben), po-voj, slav-a, plav-ati, cvét iz kor.: li (starsl. li giessen), kri (strsl. krъi decken, iz: kri nemogoče narediti: krov), ri (strsl. ri drängen), ri (strsl. rъi wühlen), vi (strsl. vi winden), slu, plu, cvt (strsl. cvъt blühen). Pred priteklino se po jezikovih zakonih časi preminjajo soglasniki: griž-a, pas-t (falle), brs-t, bre-a-ti, drz-ati (nagen), straž-a iz: griz, pad, brd, brk, drg (drg-no-ti), strég (stréž-em). Besede so naposled narejene prvotno (primär): brd-o, ali neprvotno (secundär): noš-a iz: nos-i, in to iz: nes. Hitimo dalje: soglasnik: d se ne preminja v: e, srbsko: gospocki stoji nam. gospodski, torej e nam. ds; tudi se cv: d ne preminja; naš e ni dvojen soglasnik (doppel-konsonant), kakor je grški ζ, ki se je glasil skoraj ko: ds, Curtius griech. schulgram. 4.; pisateljeva oblika: brdzati, ktera bi imela biti prelaz iz korenike: brd na bre, nima torej zopet čisto nič podstave; pošljimo še le to v faltendorf! Tudi pri nas vemo, da se preminjata d in t v: s, in sicer pred: t in l: pasti, plesti, daste, most, čislo, gosli namestu: padti, pletti, dadte, mott, čitlo, godli; celó gorenske oblike: gospos, dësca so nam znane. Se pa li v našem narečji preminja tudi: s v d? Ne, kolikor je meni znano. Staroslovenski obliki: vladъ (haar) vlasъ (haar) — če stojiti na tej podlagi? — ne ometati mojih besed, ker sti samo staroslovenski, in ker bi dokazati bilo treba, da je vlasъ prvotna. (Kon. prih.)

## Ozir po slovanskem svetu.

### Srbija.

#### Zemlja in národ srbski.

Popisal dr. Ivan Podliščekov v Topčideru.

(Dalje.)

Srbi so sploh velike rasti, ravni ko sveča, ponosne in brze hoje, junaškega, nekoliko začrnelega lica, bistrih oči in dolzih brk, ktere Srbin za puško in hanžarom najbolj čisla in glajšta, zmirom jih s prsti nateguje in ponosno suče. Srbov male postave skoraj ni; pokvék in pritlikovcov med njimi ne vidiš.

Vladanje srbske kneževine se še zmirom ravnava po zastarelem ustavu od leta 1838. Po tem ustavu so na Srbskem tri oblasti: ena oblast zakone daje, druga zakone izvršuje, tretja je sodbena oblast.

Zakone daje knez s svojim svetom. — Zakone izvršuje tudi knez s posredstvom peterih popečiteljstev, ktere so se letos mesca aprila v ministerstva prekrstile. Pravijo, da bojo še več ministrov naredili. Dozdaj jih je bilo samo pet: minister notranjega dela, pravosodja, dnar-

stva, zunanjega dela in minister nauka. — Sodbeno oblast izvršujejo dotične sodnije.

Največe oblasti (nadležateljstva) so v Srbii: svet in pet ministerstev.

Po okrožijah so okrožne oblasti (načalnčestva okružna). Po srezih so srezke oblasti, ki so okrožnim oblastim podložne. Mesto Beligrad ima svoje nezavisno upraviteljstvo, ktero ni okrožni oblasti okrožja beligradskega podložno.

Sodbeno oblast ima v rokah viša sodnija (veliki sud), ki v dva odseka spada in v Belemgradu svoj sedež ima. Mesto Beligrad ima tudi svojo trgovsko sodbo, ktera uravnjuje zaprede in pravde med ptujci in domačini.

Vsaka vas (selo) ima svojega župana, ki se „kmet“ imenuje. Dvoje do troje sel spada pod eno občino, ki imajo svojega „obštinskega kmeta“ (občinskega župana) in svojo občinsko sodbo (obštinski sud) in svojo občinsko šolo. Vsaki kanton ali „srez“ ima svojega kapitana in svojo srezko sodbo — „srezki sud“.

Beligrad je glavno mesto; široko in dolgo je in kaj lepo stoji na širokem polotoku, to je, na pobožji naše bistre tukaj velikanske Save in široke Donave; dan na dan veče prihaja, se širi in daljša naprej in naprej po deželi proti jugu in izhodu, posebno proti Topčideru, kteremu je že skoraj bliže kakor Ljubljana Šiški; v proteku let se bota ta dva lepa kraja gotovo zedinila; dostihmal pa bo vendar še precej vode memo Belegagrada v črno morje zbobnelo.

V Belemgradu je kakih 22.000 stanovnikov, namreč: kristjanov kakih 17.000, judov 1800, turkov 3000 in cigánov 200. Izvan tega je še srbske vojske (armade) v Belemgradu kakih 2000 mož, turške pa kakih 2000 mož. Zdaj je srbske vojske v Belemgradu kakih 12.000 mož, samih lepih staroupiscov in lepe redovne vojske. Res! prebivavcov je za sila razprostrano in veliko mesto kaj malo; hiše so še precej redke in skoraj pri vsaki hiši so lepi vrti in vinogradi, ki se bojo počasi gotovo z hišami napolnili.

Beligrad je sedež srbskega kneza, srbskega metropolita, vélike srbske sodnije „vélikog suda“ in sedež vseh konzulov vélikih evropskih vlad. V Belemgradu čepi in čibuk puha tudi sultanov namestnik, turški paša, kteremu so Turki cele Srbije podložni, izvan Turkov v Kladovi in v Adakali, kteri imajo svoje poglavarje. Turki imajo v Belemgradu tudi svoj turški svet, svoje ože in dervise in 11 lepih cerkva „mošej ali žamij.“ Judje in ciganje spadajo pod oblast srbsko, ptujci spadamo vsak pod svojega konzula. Judje imajo v Belemgradu svojo šolo in bolnišnico, svoje tri sinagoge in svojega „hahama“. Kakošna žival je to? ne vem. Ciganje beligradski so deloma vere pravoslavne, deloma muhamedanske, večidel pa so vere ciganske in namesti cerkvá imajo svoje kovačnice in mehove.

Beligrad je imel do zdaj samo dve cerkvi pravoslavnih kristjanov (starovercov); lepa glavna cerkev je cerkev sv. Mihaela, ki je še le kakih 30 let stara. Lani so začeli na topčiderski cesti še eno (tretjo) cerkev zidati, ki je kaj lepa. Pred kakimi 30 leti niso kristjani v Belemgradu nobene cerkve imeli, častili so svojega Boga skrivaj. Katoliški kristjani imamo svojo malo kapelico v srbskem mestu, v hiši avstrijskega konsula. Kapelica je posvečena svetemu Jožefu in je dobila svojo dragoceno opravo od kneginje srbske Julijane, žene sedanjega kneza Mihaela Obrenoviča III. Mlada kneginja je plemenitega in slavnega rodú grofov Hunijadov, je katoliške vere in je podarila katoliški kapelici krasne darila. Katoliški kristjani imamo samo to kapelico v Belemgradu, in dva duhovna tudi v Belemgradu, namreč fajmoštra iz Vojvodine srbske in kaplana iz Hrvatske; to je vse, kar katoličani v Srbii imajo. Luterani tudi imajo v Belemgradu lepo malo cerkvico, šolo in svojo cerkveno občino.

V Belemgradu je srbska liceja, gimnazija, seminišče, vojniška akademija, trgovska šola, grška šola, štiri grške

\*) Korenika v besedi: dup-lo ne kaže samo votline pri drévji, ampak votlino sploh; pogledi Mikl. lex. 1862, 181.; torej ni treba, da bi „bili“ naši očetje „kratkovidni bili“, ko so narejali ime: Duplje iz tiste korenike, ktera je v besedi: duplo (hohler baum), Pi.

še s 13 razredi, dosti ženskih šol in dosti privatnih šol za možko in žensko mladino, srbsko čitališče (čitavnica), mnogo knjigotiskarnic, mnogo bolnišnic itd. V Belemgradu izhaja več časopisov, med njimi je najimenitniši „Vidov dan“.

Beligrad se deli v tri kampe; eden stoji za drugim:

**Prvi:** Grad, to je, turška trdnjava, prav na koncu polotoka; za gradom stoji proti jugu velika trata, ki se po turško „kalimedan“ imenuje in je sprehajališče beligradske gospôde; trata je dober puškomet široka in se razprostira po širokem polotoku od Save do Donave.

**Drugi:** Za imenovano trato se razprostira tudi od Donave do Save lepo in veliko turško mesto.

**Tretji:** Za turškim mestom so razvaline nekdanjih turških šanc, ktere so Srbi ponoči 15. junija vzeli, iz njih Turke spodili in na mesto nastavljene topove zajeli. Za temi šancami stoji in se razprostira kakor turško mesto od Donave do Save po širokem polotoku lepo in kaj veliko srbsko mesto.

Povedati moram naprej, da savski breg je strm in precej visok; donavski breg je bolj zložen in bolj razprostran, in da na savskem bregu tudi turškega mesta so sami kristijani; na donavskem bregu pa je grozna zblod ljudi: Turkov, Srbov, Čehov, Švabov, Arnavtov, Judov, Ciganov, Grkov, Jermenov itd. (Dal. prih.)

## Domače pesmi.

\* *Mičnih slovenskih zdravic* 3. zvezek, zložil Juri Fleišman, je ravnokar prišel na svitlo pri Jan. Giontini-tu v Ljubljani. Obsega sledeče pesmi Fleišmanove: „Ilirija oživiljena“, „Bleški zvonovi“, „Nezvesti“, „Vinski hram“, „Planšar“, „Kaj morem jez zato?“ „Godec pod lipo“ in pa „Spomin“ J. Tomaževicov. Med temi pesmami so nekatere za samospjev, nekatere tudi za četverospjev postavljene. Vse Fleišmanove so čisto nove, in tako dobijo prijatli veselega petja spet prijetelega gradiva za se in za vesele družbice dovolj. J. Fleišmanovo ime je že samo po sebi zadosti porok, da so napevi lepi, mični in domači; v tem zvezku si je pa tudi besede izbral od mož, kateri imajo dober glas in med katerimi nahajamo tudi našega Vojteha Kurnika. In tako bo tudi ta — tretji — zvezek gotovo radostno sprejeman romal po svetu. Cena mu je 40 nov. kr.

## Dopisi.

**Iz Maribora 4. avg.** Včeraj je obhajala čitavnica mariborska obletnico svojega obstoja. Bil je slovesen dan — dan poln veselja na vsakoršno stran. Namen teh vrstic ni na drobno popisovati krasne te narodne svečanosti, ki se je, ker Slovenec vsako reč rad z Bogom začinja, začela z veliko sv. mašo in končala z zanimivo besedo v veliki dvorani, ki so jo za ta dan najeli; le samo to hočemo danes povedati, da od bližnjih in daljnih krajev in tudi iz predrage nam Hrvaške se je snidla tolika množica, da se nihče ni nadjal tako obilega števila domoljubnih gostov (bilo jih je gotovo čez 600), med katerimi smo s posebnim veseljem šteli nad 100 poštenih gospodarjev in gospodin in med njimi tudi našega vrlega govornika gospodarja Bizjaka iz Teharjev. Gospod predsednik z odborniki čitavnice mariborske imeli so truda veliko, vrediti vse tako izvrstno, da enoglasna jim je bila hvala. In oj! kako židane pa poštene volje je bilo vse! Pa še več, — skupščina je danes gledé tega, kar se je tikama nje godilo, spet očitno kazala, kako miroljubna duša je Slovenec. In tako končamo te vrstice; vemo, da bojo vzbudile radovednost pri častitih bravcih današnjega lista, ki niso bili pričujoči, pa bi radi bolj natanko zvedili, kaj in kako je bilo. Naj potrpijo do prihodnje srede. Obljubljen je „Novicam“ obširniši popis te narodne veselice, ktera je — v veliko radost našo — tudi gospodom iz Hrvaškega globoko v srce

segla in bode v živem spominu ostala vsem deležnikom in deležnicam svojim.

**Iz Trbovlj 31. julija. H.** — Včeraj se je pri nas grozovita nesreča pripetila. Opoldan pelja hlaçon od postaje v Hrastnik-u 6 praznih vozov, ki premog vozijo po stranski železnici nazaj k jamam, kjer premog lomijo. Bog sam vé, kaj je bilo krivo? Ko na visoki most pripeljajo, skoči hlaçon s ceste čez most, in dobí pod sebe pridnega moža, vrlega očeta čvetero malih otročičev, Jožefa Kordon-a, in ga na drobno zmečka. Vodja hlaçona je sicer še živ, toda hudo ranjen in nevarno bolan; dva druga voznika sta nekoliko obtolčena s strahom srečno smrti odšla.

**Iz okolice tominske 24. julija.** (*Tomin — prijeto prebivališče za poletje*). Sonce hudo pripeka, poletna vročina navpik smodi, žarjava soparica po mestih močno pritiska, nježnim devojkam mile lica pari in mlado kri jim po žilah kali. Umakne se kdor more morivni zračnini! Zapustite za čas mestne zidove in pridite na deželo, kjer divotni logi, senčne livade, hladni potoki in bistri studenci obilno mikavnega zavetja pred gorečimi poletnimi žari na ponudbo imajo. Pa kam se hočete podati? — V Tomin pridite! tukaj je kaj prijeto prebivališče za poletje.

Ako se hoče mestni gospôdi kak kraj za poletno stanovanje priporočevati, resnično smé se Tomin nasvetovati. Že zavolj svoje romantične lege na vtoku hladne Tominke v bistro Sočo, kjer se rodovitno polje na podnožji visocih planin razprostira, ima trg Tomin kaj posebno ugodnost za poletje. Priljudno obraščena gora, ki se matematični prizmi podobna poleg trga kviško kopiči, in glavo ji venčajo slavne razvaline nekdanjega grada „na kozlovem robu“, kjer so v starodavnih časih oglejski patriarhi poletni stanovali, in še v letu 1509 mesca avgusta Benečani krepko se avstrijskemu vojvodu Brunsviku branili, ponudi brhki gospôdi kaj razveseljivne sprehajališča, daje prijatlom staroznanstva obilno predmeta in ogledovavcom narave odpré kaj obširne obzore. In ako bi se komu zljubilo na tem sprehajališču mleka spod krave piti ali pa zdaj storjene siratke, naj se oglasi v Zatoľminu pri prvi hiši, in snažna gospodinja mu bo z veseljem postregla, še prosila ga bo, naj dovoli, da mu smé zaželjeno pijačo jutri po svoji okroglolični hčerki na dom poslati. Morebiti je kdo zmed naših gostov prijatelj klasikov? naj gré v Tominsko — eno uro hodá; ondi bo našel podzemeljsko dupo, ki se zove „Danteva jama“; tukaj je imenovani pesnik v 14. stoletju prvokrat sprožil besede: „Per me si va alla città dolente“, in zložil imenitno pesem o peklu. Če pa koga veseli po skalovji plezati, naj korači čez Tominko in visoko v hribih bo našel neko ozidje, kojemu pravijo „turške šance“. Ustmeno izročilo pripoveduje, da leta 1479 so bili divji turki do tominskega grada prihruli in se na unem hribu okopljali; od ondi so v grad streljali, dokler so jim naši hribovci čez pečine na glavo prišli, jih z zasipov sterali in s tominskih dobrav spodili; roparske čete so jo odtod na Belec proti Koroškemu udarile.

Al kaj to pišem! saj mestna gospôda in posebno brhke gospodične na deželi družega ne iščejo, kakor le ugodnega stanovanja, lepe postrežbe, vesele družbe, kratkočasne zabave in deželnih pohôdov. Tomin jim utegne tudi v teh rečeh zadostiti. Čeravno je naš trg le majhen, vendar imamo v gostivnicah ali pa v zasebnih hišah sobic zadosti za prebivališče nam zaželjnih gostov. In kar se postrežbe tiče, mi ni treba besedice ziniti; kajti naše gostoljubje in priljudnost ste občeno znane. Naša čitavnica je slehernemu odprta; tuka dobiš časnikov slovanskih, nemških in laških, kolikor ti jej drago; tudi večernih zabav smeš biti deležnik. Našim pevcom „Hej Slovenija“ tako soglasno teče, da se iz čitavnice po vsem trgu razmeva, in marsikterega kora po mestnih glediščih se nič ne vstrašijo. Tudi dunajskih glasovirov nam ne manjka in imamo mož, ki jih prav mojstrsko pritiskati znajo. Naši govorniki in zabajavne be-

žr (schlucken, fressen), g. pisatelj tako-le sodi: žrito, žremljjo, žrupo ljudje žró; žrlica je zato, da se iz nje žre; človek žre samo, dokler je žriv, in žerága žre lés. Žrivio! — Če je to na slavo našega naroda, potem bode treba tudi Knobeljnu spominek postaviti. — Sumite materiam vestris, qui scribitis, aequam viribus, et versate diu, quid ferre recusent, quid valeant humeri. Hor. epist. ad Pis. 38., 39., 40.

## Ozir po slovanskem svetu.

### S r b i j a.

#### Zemlja in národ srbski.

Popisal dr. Ivan Podliščekov v Topčideru.

(Dalje.)

Ogledovaje Beligrad začnimo od kraja in stopimo na konec polotoka in poglejmo v trdnjavo, z debelim zidovjem in z globokimi grabni obdano, ali tako imenovani „turški grad“, kateri se v gornji in spodnji grad deli in se posebno iz Zemuna kaj velikansk in silovit vidi.

Stopimo najpred v spodnji grad, ki stoji nizko na Donavi in Savi prav na koncu polotoka, in vidili bomo ob Donavi in Savi visoko, silovito zidovje in z zidovja brez števila črnih topov proti avstrijskim mejam, posebno proti Zemunu čez široke vode režečih. — Poglejmo v spodnjem gradu krog sebe in vidili bomo turško žamijo ali mošeo (cerkev), ktera je nekdanj katoliška cerkev bila, mnogo velikih in lepih hiš, palač, gradov, kasarn in drugega velikanskega vojniškega poslopja. Ker vsega na drobno popisati ne morem, povem tedaj le na kratko, da je spodnji grad skoraj samo za-se eno lepo mesto; pravijo, da vse te velikanske gradove in palače v spodnjem gradu je naš vsakemu kmetu dobro znani general Lavdon sozidal, ko je Turka iz Belega grada zapodil. Je li to res ali ne, ne vem.

Obrnimo se v spodnjem gradu proti jugu. Poglejmo kviško in vidili bomo nad seboj grad nad gradom, zid nad zidom, top nad topom, top pri topu, stražo nad stražo, stražo pri straži, to je gornji grad. Stopimo po ozkem, mnogokrat zapredenem strmim potu iz spodnjega gor v gornji grad, kjer turški paša čepi in čibuk puha, in vidili bomo zopet eno turško cerkev (mošejo ali žamijo), mnogo kasarn, gradov, topov, cele hribe topovskih kugel itd. Z gornjega grada je hrib umetno doli do Save prevotljen, tako, da se po podzemeljskih stopnicah voda lahko iz Save gori v trdnjavo nosi, kadar je grad od sovražnika obležen kakor zdaj.

Al podzemeljske in nadzemeljske kasarne in luknje, debelo zidovje, globoki grabni, grozovito topovje in kupi topovskih kugel nas ne veselijo, toraj pustimo grad, v katerem je čez 2000 mož turške redovne vojske in v katerem so zdaj Turčini celega Belega grada, vseh blizo 5000 — 6000, svoje rešenje iskali — s kterega okoli 200 topov različne baze iz debelega zidovja na vse strani z naglo smrtjo žuga (pravijo, da je v gradu okoli 900 topov??) in pojmo po kolovozni sèm ter tje zaviti poti skozi mnoge debele vrata, memo mnogih turških straž po mostovih nad globokimi in zvitimi grabni iz grada vèn na lepo trato, ktera se po turško kalimegdan imenuje in se od strmega savskega brega do Donave med gradom in turškim mestom za puškomet razprostira, po kateri so se do sedaj turški vojniki potrebnih vojniških urnosti vadili, ktera je edino sprehajališče belgradske gospôde in belgradskih postopačev, po kateri so si nedolžni otroci dozdej z nedolžnimi igračami veselo svoj čas kratili in po kateri se bo sedaj, kakor se je že večkrat, brž ko ne zopet turška in kristjanska kri prelivala in se je že prošle dni nekoliko.

Tudi jez, dokler sem v Belem gradu bil in blizo prijetne trate svoje stanovanje imel, sem se večkrat po nji sprehajal, sem se iz nje po savskih bregovih obračal, sem

neizmerno dolgo, široko, med gozdi in rodovitnim oljem sèm ter tje zavito in srebrno lesketečo cesto naše bistré Save večkrat s svojimi očmi meril. Želel sem si večkrat do slovenskih pokrajin dogledati — pa vse badava! tuge poln in v goreče misli zakopan, gledal sem po Savi, ki mi je edina domača med ptujim svetom. Ona pobera reke in rečice, potoke in potočice, vse vode in vodice iz raznih krajev lepe Slovenije, v kateri moji žlahuiki, prijatli in znanci živijo, in jih tiho in mirno pri Belem gradu v široko Donavo izliva. Na trati „Kalimegdan“ med gradom in turškim mestom, iz ktere sem jez tolikokrat proti Slovenii svoje oči obračal, se nahajajo grobom enaki homci, dva sta z velikimi štirivoglatimi škrlmi krita. Napisi na njih so pa tako izlizani, da se komaj nekoliko še pozná, da so nekdanj napisi bili. Jez bi mislil, ti homci so grobi nekdanjih nesrečnih junakov ali pa grobi nesrečnih srbskih mučencov. Dalje naprej na trati proti Donavi je turško pokopališče, od deleč našemu Krasu podobno. Kakor na Krasu je tukaj kamen pri kamnu, skala pri skali. Večidel so sirove skale in sirovo kamnje brez vsega obdelka in napisa na grobe navaljene. — S trate je neizrečeno lep pogled po banaških in sremskih ravninah. Kar oči peljajo, se vidijo same, neizmerne, bogate ravnine, napolnjene lepih vasí, trgov in mest, rumenih njiv in travnikov, lepih host in neizbrojnih čed. — Unkraj Zemuna se vidi v grozni daljavi slavna fruška gora (hruška gora bi jez mislil). — Na izhodu na levem pobrezji Donave na kraju plodnosne ravnine se lepo mesto Pančeva belo lesketa in naprej v neizmerni daljavi se vidijo visoke planine; jaz bi mislil, da so sedmogradski hribje, sinovi slavni karpotov. Proti severju Belemu gradu nasproti se razprostira unkraj široke vodne ravnine obširno mesto Zemun, do kterega bi kako uro hodá bilo, ako bi široka vodna ravnina suha postala. Človeku res veselja srce zaigra, ako te neizmerne, mastne ravnine ogleduje, ktere so v posestvu našega velikanskega, miroljubnega naroda. S trate se ne vidi po hribasti srbski deželi skoraj nič, zakaj precej unkraj Belega grada topčiderski in drugi homci pogled zapirajo samo najbližnja belgradska okolica in posavska stran proti Šabac-u je očem odprta. Na levi strani dobro uro od Topčidera in ravno toliko od Belega grada se lep špicasti hrib Avala, ki je oče vseh hribov, homcov in brd, rečic in potokov beligradske okolice, vidi iz grbaste zemlje kviško strmeti. Hrib ta Avala je podoben naši Šmarni gori, le da je nekoliko nižji in da ga ne kinča bela cerkvica, kakor našo Šmarno goro, ampak njegova glava je pokrita z velikanskimi razvalinami nekega starega grada, kteremu imena ne vém; tudi ne stoji Avala na ravnini kakor naša Šmarna gora, ampak med hribci in brdi, tako, da se njegovo ponosno podnožje od deleč ne vidi.

Ne poznam mesta, ktero bi tako prijetno in z najčistejšim zrakom napolnjeno visoko sprehajališče imelo, kakor ga ima Beligrad na svoji visoki trati, s ktere se sèm ter tje sprehajočim na vse strani svetá najlepši pogledi v bližini in v neizmerni daljavi odperajo. V njenem globokem podnožju pod strmim bregom je krasna vodna ravnina, narajena iz vodá skoraj cele južne Nemčije, cele Avstrije in sultanovega razpadstva, po kateri ladije različnih narodov sèm ter tje švigajo. Da! mislil bi skoraj, da se znajdeš v Trstu ali Benedkah, ako bi unkraj široke vode ne zagledal neizmerne suhe ravnine, po kateri nebrojne čede svoj živež poberajo. — Se vé, trata je ostala kakor jo je Bog ustvaril; ne lepša je nikak drevored in ob poletnih vročih dnevih se morejo le Turci po nji sprehajati, kterim širok turban potrebno senco daje. In trata bo trata ostala, dokler se turbani iz Belega grada ne popihajo; tedaj še le bo trata najlepše sprehajališče na svetu in pravi kinč belgradski.

(Dalje prihodnjič.)

vzel in rekel, da so od tam roparske čete na Belec (Bovec) udarile.

To prigodbo tudi tukajšnega ljudstva ustno zročilo dokazuje, ktero pripoveduje, kako so bili grozoviti Turčini pri bovskem gradu hudo naleteli. Uro hodá od Bovca naprej je bil v tesni dolini med visocimi gorami pod strmim pečevjem na ozkem brdi nad strahovitim prepadom zidan grad (Klavža imenovan), kterege razvaline se še vidijo. Med cesto, ki na Koroško pelje, in pa gradom je to čudno korito ali prepad (zato se potok, ki po njem teče, Koritnica zove), ktero je kakih 250 sežnjev dolgo, pa ozko, da je po nekterih krajih komaj 8 sežnjev široko in 74 sežnjev globoko, čez kterege je lesen most edina pot v nekdanji grad bila. Ko so se ljuti Turki gradu bližali, so ljudje v gradu luč nastavili, most odkrili in zbežali. Ko pa v mraku neusmiljeni tolovaji tje prihrumijo in v gradu svitlobo v gledajo, se naglo na temno odkriti most proti gradu zaženejo; al o joj! zavrženim angeljem podobni letijo eden za drugim v strašno globočino, dokler niso konji došli, nevarnost po svojem naravnem občutku zavohali in se ustavili. Koliko Turkov je tam smrt našlo, se ne vé, le to se pripoveduje, da se je bila Koritnica za njimi zajezila in da je še v novejših časih ob velikih povodnjah puške ven metala.

Pod izhodom tega čudnega korita je bil lesen most čez Koritnico. Tam so bile neke tri hiše (zdaj podrtije), kjer so popotniki postrežbo, vozniki pa priprego spod korita na obadva kraja po strmi cesti dobivali. Tej veliki težavi v okom priti, je c. k. cestuarstvo leta 1834 na velike cesarske stroške naravnost proti razdrtemu gradu silovito pečevje razbilo, skoz razvaline gradú novo cesto speljalo in čez visoko korito z enim obokom nov krasen most sozidalo, od koder zdaj popotniki ta posebni prepad in veličansko novo delo z zavzetjem ogledujejo.

Pri tej priložnosti moram tudi sledečo prigodbo v misel vzeti. Četrť ure od Klavže naprej je tudi nov zidan most čez ozko in globoko korito, kjer skale ena v drugo tako segajo, da se do vode viditi ne more. Pozno zvečer 21. prosenca 1861 je šlo nekoliko ljudi iz Bovca v Log. Neki žganja pijan mladeneč za svojo družbo malo zaostane; ko pa do imenovanega mosta pride, namesto da se obrne na most, zagazi po debelem snegu iz ceste neke korake memo mosta; pa brez vednosti svojih tovaršev se pogrezne s plazom v globočino pod most. Ko bi se na snegu za njim sled ne bil vidil, bi nihče vedil ne bil, kam je zginil. 20 sežnjev globoko so se ljudje po vrvi spuščali in več dni ga iskali, pa ni ga bilo mogoče dobiti, ker ga je voda v skrivni brlog odnesla; zato ni bilo družega misliti, kot pod izhodom korita grablje nastaviti in večje vode čakati, ki ga je potem še le 13. svečana na dan vrgla.

Na Srpnici.

Fl. . . . r.

## Ozir po slovanskem svetu.

### Srbija.

#### Zemlja in národ srbski.

Popisal dr. Ivan Podliščekov v Topčideru.

(Dalje.)

Za lepo trato en puškomet od turškega grada stoji turško mesto, ki se vstric trate od Save do Donave po polotoku razprostira. Ze od deleč se vidi, da so prebivavci turškega mesta različnih ver, različnega izobraženja in različnih narodov. Tako vidimo na savskem bregu turškega mesta lepo glavno cerkev pravoslavnih kristjanov (starovercov); njeni lepi, visoki in pozlačeni stolp, in v višavi stolpa veliki zlati križ kaže, da v njeni okolici kristjani prebivajo. — Ta cerkev je 17. junija po turških topovih velike rane dobila. Na donavskem bregu in po sredi turškega mesta stoji 11 lepih turških cerkev, pri vsaki cerkvi našemu Krasu podobno turško pokopališče, v višavi lepih

cerkvenih stolpov kaže polomesec, da se po Belem gradu še Muhamed časti, — zdaj se še samo v turški trdnjavi, zakaj ponoči 15. junija je celi Beligrad postal srbski. Na savskem bregu so lepo vredjene hiše in palače; na donavskem bregu pa med tisuč in tisuč kučami ne ene lepe hiše ni; bajte stojijo večidel brez vsega reda, v sredi med njimi pa strmijo velikanske razvaline, ki se zovejo „razvaline princ Eugen-a“. Slavni junak je sozidal v sredi donavskega brega sila velik grad, kterege so nemili časi in sirovi narodi podrli. Razun velicih princ Evgenovih razvalin je po Belem gradu turškega mesta na donavskem bregu še mnogo družih podrtij, v znamenje, da je mesto v hudih vojskah grozno dosti trpelo; sedaj pod srbsko vlado je še le cvesti pričelo.

Akoravno so na donavskem bregu same nizke kuče in bajte lesene, se vendar od daleč, posebno iz trate med gradom in turškim mestom, kaj lepo vidi. Lepšajo ga turške cerkve z lepimi visocimi stolpi, lepi veliki vrti in vinogradi pri lesenih in nizkih pa sploh s ceglom kritih kučah in bajtah. Vsaka bajta stoji, bodisi turška ali srbska, judovska ali ciganska, v sredi lepega vrta ali vinograda, kateri je z visocimi plankami ali zidovjem ograjen, tako, da sprehajaje se po pravem turškem mestu po donavskem bregu vidiš malo gor imenovanih bajt, temveč samo visoko zidovje in visoke planke. Še v nobenem mestu na svetu nisem vidil toliko plank in visocega zidovja kakor v Belem gradu. Res, da naša Kostanjevica ima dosti plank; al planke po Belem gradu na donavskem bregu so vse bolj velikanske; ako pogledaš skozi kako špranjo, vidiš v visoko ograjeni senci tam pa tam Turčina leno čepéti in vsega zamišljenega gost dim iz ust skozi dolge brke omamljajočega čibuka proti širokemu turbanu spušati, ali pa krdelo turških „bul“ (turška baba se imenuje bula). Po vrtih srbskih kuč se pa vidijo Srbkinje, ki marljivo platno tkejo in tužne pesmi popevajo. Do nobene bajte se pa priti ne more, zakaj vsake planke ali zid imajo svoje vrata in na vratih ključavnice; turške so noč in dan zaklenjene — da kdo babjega blaga ne ukrade.

Sploh so po donavskem bregu ulice blatne, polne mlak in kotanj; so ozke, tihe, dolgočasne, polne nesnage in smradu od poginjenih žival: psov, mačk itd. Donavski breg je pravo turško mesto, zakaj Turkov po celem Belem gradu ni kakor samo na donavskem bregu, pa tudi tukaj je večina pravoslavnih Srbov in družih kristjanov in med njimi je kakih 3000 turških duš (se vé Turki so zdaj vsi v gradu) in kakih 200 ciganov, kateri tukaj stanujejo, svoje kuče (kovačnice) imajo, ali pa po cigansko pod milim nebom životarijo in se plodijo, kakor uši v glavi.

Kakor se ciganov nikjer ne manjka, tako se tudi judov ne, in v Belem gradu na donavskem bregu turškega mesta jih je vse polno. Na donavskem bregu turškega mesta je sploh grozna zbloja ljudi: tukaj živijo razun Srbov, Turkov, judov, ciganov tudi Grki, Cincari, Arnavti, Nemci itd. Vsi ti prebivajo v bajtah turškim enakih. Različni so si pa v veri, jeziku, običajih in rokodelstvu in v obrtništvu. Srb, Grk, Cincarin, Arnavt, Bosnijak, Črnogorec itd. nosi sicer tudi široke turške hlače „čakšire“ in turški „fes“, pa ta in uni ne brije svoje glave po turško, kakor Kitajci in nima turbana na glavi; temveč so pobožni kristjanje, se bogamoleči pogostoma ponižno in bogahvalno prekrižavajo, govorijo, pojejo in častijo Boga v svojem lepem jeziku, se zvesto držijo svojih starih običajev in živijo od rokodelstva, obrtnije in kupčije.

Turčin brije svojo glavo po kineško, nosi širok in debel turban ali pa sam fes, in široke turške hlače. Kadar gré v tempelj Boga molit, pusti svoje škarpe pred vratmi, stopi v tempelj bos pa s turbanom na glavi, moli Boga bos, pa pokrit v molitvi čepi na nogah, se sém ter tje maje in z glavo na zemljo trka, kakor da bi dremal ali pijan bil, in v majanji zdihuje: „Ala! Ala!“ Govori turško in srbsko,



delata fajfe, reže, puši in prodaja duhan (tabak), kuha, pije in prodaja črno kavo, kole živino, seka in prodaja meso.

Cigan se nosi, govori in živi po cigansko, je marogast, črn, razcapan in umazan, ima svitle črne oči, črne dolge kuštraste lase, brenka na gosli, popeva srbske pesmi in davorije, teše, vrta in dolblje korita, sklede, lepe čutare in drugo lepo posodo, kuje, prodaja in krade, ne prosi, pa tudi prositi ne zna, zakaj na Srbskem beračev, kakor sem že rekel, ni in tudi cigan noče berač biti. Srbske ciganke so grde in ostudne ko vrag; imajo pa polno glavo težkih rubeljnov in rumenih cekinov; njih umazani vrat nosi težke verige iz debelih rubljev nabrane, kateri jih po golih ostudnih prsih bijejo.

Jud živi kakor povsod po judovsko; kupčuje in prodaja, barantá in goljufá, če more, je prijazen in sladak kakor medica, prodaja v Belem gradu male marellice „parazole“, krinoline in vse drugo, kar pod nemško ali prav za prav francozko kulturo spada, in se drži svoje od več nadležne prijaznosti: „Izvolite gospodine“, „izvolite Euere Gnaden“, „schaffens mein Herr“ — vse to vprek slišiš. Žene belgradskih judov so široke kakor zvon sv. Ivana v Moskvi.

Druzega na donavskem bregu ni nič posebnega razun mnogih gor imenovanih razvalin in mnogih močno obiskovanih parnih turških toplic, v katerih se človek prav do dobrega skuha, neusmiljeno teptá, tlači, mečka in pretresuje. Kakor sem rekel, donavski breg se od daleč zavoljo mnogih turških cerkvá in visocih stolpov, velikih, rodovitnih lepih vinogradov in vrtov kaj lep vidi; če pa človek radoveden va-nj stopi in po tjem hodi, kmali vse druge misli v njem dobi; zakaj donavski breg zdaj ni še nikako mesto, temveč neka velika vmazana vas, bo pa enkrat, kadar turbanov po njem več ne bo, kaj lepo veliko mesto, kakor je lepo turško mesto na bregu naše bistre Save, kjer sami kristjani prebivajo. Tudi na savskem bregu ni bilo pred 40 leti še nobene lepe hiše, nobenega grada, nobene palače, nobene kristjanske cerkve, nobenega gladkega pota ali ulice; temveč bile so same lesene kuče in bajte, nesnažne mlake in gnojnice, — al sedaj stojijo in se delajo lepo vredjene velikanske hiše in gradovi kakor po družih evropskih mestih. Ulice so gladke, čiste, snažne, vse žive in polne ljudi; lepšajo jih svitle in drage štacune, veliki z dragim blagom napoljeni magazini, okusne pivarne, gostivnice in kavarne. Na lepem prostoru stoji glavna cevkev sv. Mihajla pravoslavni kristjanov, z lepim, pozlačenim stolpom, na katerem je visoko gori v višavi velik zlat križ. Lepa glavna in dozdej edina cerkev kristjanov je 17. junija l. l. po turških topovih grozne rane dobila. V okolici glavne cerkve je lepa palača srbskega metropolita, veliko srbsko semenišče, ktero so 17. junija turške krogle gromecih topov grozno prevotile. Pri cerkvi je srbska glavna gimnazija, filozofija, licej in druge srbske šole, ktere so pa sedaj naukaželjnih mladenčev prazne in bojaželjnih vojakov polne.

(Dalje prihodnjič.)

## Slovstvene reči.

### Shod slovanskih učenih mož

*ob priliki tisočletnice slovanskih aposteljnov Cirila in Metoda.*

Za povzdigo slovstva slovanskega je dunajski slovanski časnik „Ost und West“ prekoristno misel sprožil s sledečim pozivom:

„Kadar pridejo šolski prazniki mesca avgusta in septembra, je skor po celi Evropi navada, da se shajajo tu ali tam učeni možaki. Na Nemškem zdravniki in naravoslovci, jezikoslovci in učitelji, kmetijski in gojzdni gospodarji, zgodovinske družtva, pravoslovci itd.; ravno tako na Francozkem, Angležkem itd. ali vsako leto ali pa čez dve ali tri leta ta čas.

V tem številu, kakor je to že navada, pogrešamo Slovane bodi si ktereга koli naroda, kakor da bi jih ne bilo na zemlji, kakor da bi med 80 milijoni ljudi ne bilo ne čuti ne delavnosti za véde in slovstvo, in kakor da bi bili mi edini barbari (divjaki) v Evropi. Od nas ne govorijo drugekrat kakor samo takrat, kadar je treba črniti in grditi našo narodnost in naše prizadevanja za omiko, in naše borjenje za narodno in politično bitje osumljevati in psovati kot prešerno vtikanje v pravice naših — pa le na papirju — z nami enake pravice uživajočih omikovavcov. Izgledi so ostudni — ne bodemo jih tedaj naštevali.

Toda ne tajimo, da smo nekoliko tega sami krivi, namreč v slovstvenem obziru. Mi vsi, Rusi, Poljaki, Čehi, Srbi, Hrvati, Slovenci itd. študiramo svoje žive dni tuje slovstva, da se pripravimo k lastni slovstveni delavnosti, in pišemo knjige, ktere so samo našim rojakom namenjene, drugemu svetu pa že zavoljo jezika neznane, in smo zadnjič dovoljni z zavestjo, da smo za svoj narod kaj storili. Dasiravno tudi mi nismo celó brez slovstvenega tovaršijstva, pa to vendar ne sega čez domače gnjezdo, in še na misel nam ne pride si prizadevati, da bi unanje dežele in drugi narodi kaj zvedili o našem domačem slovstvenem prizadevanju. Kar grajamo, ne zadeva pomanjkanja slovstveno-obrtne čuti, ampak grajamo le preočitno mlačnost do družih narodov, kateri živijo z nami in poleg nas; kakor oni tako imamo tudi mi pravico, svetu povedati, kaj, kako in zakaj mi slovstveno delujemo.

Razun tega je še ena okoljšina, zavoljo ktere zaslužimo ostro, pravično grajo.

Preteklo je že mnogo in mnogo let, kar je naš veliki Šafařik in za njim Kolár postavil geslo slovstvene uzajemnosti vseh slovanskih narodov, kot pogodbo, brez ktere se omika ne dá misliti; pa še vedno se rabi malo to geslo. Slovstva naših posamnih narodov so doslej se malo vzajemno podperale, in ako so se na kakem odločenem polju ujele, se je to bolj po naturnem nagibu zgodilo, kakor pa zavoljo odločenega namena. Radi sicer priznavamo ta napredek, da današnji dan omikan Slovan ktereга koli slovanskega naroda vsaj štiri glavne narečja slovanske toliko razume, da bere razun slovstva svojega naroda tudi slovstvene izdelke vseh družih narodov slovanskih v izviru in jih bolj pozná kakor so poznali naši očetje slovstvo svoje domovine. Ker pa osebno in pismeno občenje učenih mož našega naroda zavoljo neugodnih političnih razmér, v katerih večidel živimo, potem zavoljo prevelicega oddaljenja naših prebivališč in ker nimamo dobro vredjenega knjigarstva, se samo le čez posamne osebe raznih slovanskih narodov sprostira, je imelo doslej malo, sploh malo upljiva do slovstvene delavnosti. Eden najtočnejih pripomočkov za ustanovitev tega uzajemnega občjenja, da bi se namreč učeni našega naroda osebno spoznavali — čemur pri drugih narodih nemških, francozkih itd. učeni zbori tako lepo priložnost dajejo, — še do te ure nikoli nikjer ni bilo poskušeno pri Slovanih.

V ta namen nasvetjemo znanstvene zборе slovanskih učenih vseh narodov od časa do časa, zlasti pa jezikoslovcov in zgodovinarjev, da pretresujejo najvažnije nedognane jezikoslovne in zgodovinske prašanja slovanstva in kako naj se znanstveno obravnavajo, kakor tudi zavoljo osebnega soznanjenja učenih posamnih slovanskih rodov.

Prihodnje leto 1863 nam ponuja za to tudi unanjo priliko. Slovani obhajajo prihodnje leto (1863) tisočletnico v čast naših aposteljnov Cirila in Metoda, praznik mirú in sprave, ktera poganja nam vsem svoje krasne mladike v kršanstvu. Nadjamo se, da se bodo vsi rodovi slovanskega naroda brez razločka vere udeležili te slovesnosti. Ktera prilika bi pa tudi ugodnejša bila, zaščitnike slovanske vede na enem mestu pobratiti, kakor ta kršanska in narodna

Miši se izseljujejo v celih tropah.

Mnogokrat zgrešé te živali pot, ali jih pa burovito morje, dereče, sploh tekoče vode in vihri odnesó v daljne dežele; postavimo: želve priplavajo iz Amerike na Angležko. Neki tiči dojdejo iz Afrike na Švicarsko in Nemško, ognjena čaplja ali rudeča gos s pobrezja sredizemelskega na Hesko in Nasavsko.

Enako kakor semena valovito morje odnaša tudi veliko manjih žival v čisto nove kroge.

Tako se selé že mnogo tisoč let živali, in se plodé rastline, in se naseljujejo in zaplojajo po otocih, po rekah (vodne rastline), in po morji, pa po močvirnih krajih.

Podgoriški.

## Šolske reči.

*Novomeška gimnazija.*

Veselja bo vsacemu pravemu slovenskemu domorodcu zaigralo srce, ko v roke dobí letošnji program novomeške gimnazije, ki nas odškoduje za lansko molčanje. Zares, velik napredek enega leta! — Učeni jezikoslovec, častiti P. Ladislav Hrovat, pokazal je, da marljivi bučelici enak nabera zlate zrna iz bogatih zakladov slovenskega maternega svojega jezika, ter se spušča s svojim bistrim umom v temnejši hrame njegove, preiskovaje logiko in pravila misel slovenskih, da bi po ti poti v slovenski mladeži zbudil zavednost slovniških pravil. — Spisal je sostavek „o slovenskem genitivu“ (rodivniku) in s tem sostavkom (le škoda, da se je mnogo tiskarnih pogreškov vrnilo v izvrstni spis) lepo pokazal, da je jeziku do jedra segel; obdelal je slovenski genitiv, kakor prof. Bonitz grškega, in v njem pokazal, kako močno se ujema grščina s slovenščino. S tem pa tudi jasno dokazuje, kolikanj ložje in temeljiteje bi se slovenska mladež učila grščine in latinščine, ako bi se naslanjala in primerjala maternemu jeziku. Torej častitemu pisatelju iz srca potrjujemo zlate izreke konec sostavka, in ne moremo si kaj, da jih nekoliko v svoj list povzamemo, zlasti zastran tistih naših bravcov, katerim tehtni sostavek ne pride v roke.

„Prave zavednosti slovniških pravil — piše g. profesor — si je moč pridobiti le v maternem jeziku, ktereга človek tudi čuti. Res je sicer, da se drži človeški um v bistvu povsod enih in istih pravil, ker je le eden, in da dela v obče enomerno, ker logika je le ena. Toda razni jeziki razmere različno izrazujejo. Take pravila in postave, po katerih ravná človeški um sploh, treba je obuditi pri posamesni osebi; logične razloge, ki jih človek vé, se jih pa ne zavé in jih ne občuti, treba je zbuditi ter jih pripraviti do zavednosti. In to se more zgoditi le ondi, kjer je tvarina znana, — „früher kennen, dann erkennen“, pravi grški jezikoslovec Kurci, — namreč v maternem jeziku. Taka zaveda je dalje prava stopnja logičnega izobraževanja, kajti mladeneč se vadi pri znani tvarini različne reči ločiti od različnih, sostavljati podobne, grupirati enake, povzemati (subsumirati) posamesne pod splošni zaumen, z eno besedo, um se zaveda postav, po katerih dela, in tako jame spoznavati samega sebe, in v tem smislu je slovništvo cilj, ne samo pomoček. — In ko bo mladeneč se zavedel slovniških postav, izraženih v lastnem jeziku, lahko ga bo stalo, obračati to na druge jezike; mogel bo pregledovati različnost, kako izrazujejo razni jeziki ene in iste razmere različno, in to mu bode neizrekljivo lajšalo temeljiti poduk v ptujih jezikih. Iz različnosti raznih jezikov izvira sila veliko težav za mladino pri učenju ptujih jezikov; uči se ptuje po ptujem, pa nobenega ne razume, ker nima logičnega razloga v domačem vterjenega. Največ pomot pri prestavljanji iz nemškega v latinsko pri slovenskih učencih izvira odtod, ker nemščine prav ne poznajo ter se je ne zavéjo.“ — Ptuj jezik s pomočjo ptujega učiti se, oh, koliko muke, koliko nepotrebnega truda, pa tudi koliko prazne

slame! — „Čemu tedaj tacih ovinkov, ker imamo ravno pot — svoj izobraženi jaderni materni jezik!“ —

Šolske naznanila, ki jih priobčuje marljivi vodja g. P. Bernard Vovk, nam pripovedujejo, da je pri novomeški gimnazii 12 učencov, ki so vsi duhovni frančiškanskega reda, in konec leta učencov 226, med njimi 215 Slovincov, 2 Hrvata in 9 Nemcov. Zraven rednih predmetov gimnazijalskih se je tudi še francozki in laški jezik pa petje učilo.

V 10. oddelku nasledva imenik novomeških učencov po redu učiliškega napredka. „Novice“, ki se vedno za domačo pravilno pisavo slovenskih imen, priimkov in krajev poganjajo, si v dolžnost štejejo, svojo popolnoma pohvalo izreči vodstvu novomeškemu, ki je prvo nastopilo pot národne enakopravnosti slovenskih imen skozi in skozi ter krajne imena pisalo tako, kakor so, izvirne in domače. Prečudno je res, da Nemeec nekdanj ni pustil imen naših, kakor jih je najdel, ampak da jih je prekrstoval in preobračal, da niso nikomur podobne; še rek in gorá ni pustil pri miru, mogočni Savi naši je dal maloestetično ime Sau, — veličastni Triglav je spreobrnil v Terglú itd. Čisto naravno je tedaj, da popake te trebimo iz domačih pisem in domačega govorjenja, in da tudi mi, kakor drugi narodi, imenujemo vsikdar in povsod svoje domače kraje, reke, gore itd. tako, kakor je njih pravo ime. Ako jih Nemeec imenuje po svojem prestroju, mu tega ne branimo, — le gleda naj, da ga bo ljudstvo razumelo, če po deželi išče tega ali unega kraja po svojih krstnih bukvah.

Drugo pot bomo podali slovenski govor, s katerim je bilo letošnje šolsko leto o slovesni delitvi daril sklenjeno.

## Ozir po slovanskem svetu.

**S r b i j a.**

*Zemlja in národ srbski.*

Popisal dr. Ivan Podliščekov v Topčideru.

(Dalje.)

Globoko pod strmim z lepimi hišami ozaljšanim bregom teče mirno in ponosito tik lepих hiš, gradov, magazinov in štacun naša bistra, tukaj res velikanska Sava, polna ladij različnih narodov, kakor morje pri kakem morskem, za trgovino priličnem mestu. Kakor v Trstu ali Benetkah je na Savi vse polno avstrijanskega, srbskega in francozkega brodovja. Vse je živo ljudi, žival, vozov in družega blaga; ladije se tu izpraznujejo in napolnujejo; polne švigajo na vse strani in dohajajo od vseh strani, odnašajo in donašajo ljudi in drago blago. Na velikanski Donavi in na njenem od Turkov, ciganov in judov itd. napolnjenem bregu ne ostane nobena ladija; vsaka leti memo donavskega brega naravnost v ponosito našo Savo, in kadar se tukaj svoje nabrane težave znebi in drugo dobí, zletí zopet kakor marljiva čbelica v daljno širjavo, dragega bremena si nabirat.

Res! veselja človeku srce zaigra, ako vidi, kolike korake je srbski narod v kratkem času storil. Pred 40 leti ni imel nobene cerkve, nobene lepe hiše; zdaj ima lepo glavno mesto od vseh narodov obiskovano, ktero raste, se lepša in popravlja dan na dan. Pred 40 leti je bil sužnik v umazanih kučah in bajtah, zdaj je gospod v lepих hišah, gradovih in palačah. Pred 40 leti je plašno po blatu Belega grada gazil, zdaj se ponosno po njegovih gladkih ulicah vozari in jezdari. Pred 40 leti je v strahu na tihem in skrivaj svojega Boga molil; zdaj ga lepo zvonjenje k Božji službi vabi. Pred 40 leti je mogel vsaki Srbin se Turčinu ponižno iz poti umakniti, v obraz ga še pogledati ni smel; zdaj se za-nj še ne zmeni ne. Da! pred 50 leti je srbski narod v svojem glavnem mestu grozovite smrti mučenja umirati mogel. Znano je, da leta 1812 in 1813 so po beligradskih ulicah srbske viteze in kneze žive na kole natikali in jih tako kviško povzdigovali. Mučenci so

po tri do štiri dni in noči tako med zemljo in nebom kričaje in jokaje nemile smrti pričakovali; lačni turški psi so nesrečnežem noge grizli in glodali in tako njih muke povikševali — in grozovitnež Skopljak paša se je hladne krvi in vesel med njimi sprehajal, — njih grozovite muke bile so mu največa slast, njih vrisk in javk kakor vesela godba v prijetnem drevoredu. Sedaj stojijo na tem mestu ljutih vislic krasne srbske hiše v lepem redu.

Za turškim mestom so bile turške šance, globoki grabni, debelo zidovje in zemeljski nasipi, napolnjeni s turškimi stražami in proti srbskemu mestu režečim topovjem. Šance so imele 4 vrata, skozi ktere se je moglo v turško mesto memo turških straž priti. Že v prvih srbsko-turških vojskah od leta 1805 do 1816 so turške šance Srbi razrušili, pa se niso več popravile; ostali so od tistega časa sami zemeljski nasipi z grabnom in 4 vrata; vse to so Turki noč in dan z mnogimi vojniki in topovi do 15. junija l. l. stražili in branili; ta dan so pa ponoči do 16. junija vse zgubili. Topove so Srbi vzeli in 3 vrata jim podrli; četrte vrata, ki se Štambul-kapija imenujejo, so še ostale — menda v večni spomin turške sile. Turki so v tisti noči iz vseh vrat in šanc, ki se od Save do Donave med turškim in srbskim mestom razprostirajo, z veliko zgubo v turško trdnjavo, to je, v grad iztirani bili, tako tudi iz donavskega brega. Povedati pa moram, da tisto noč so se sami srbski žandarji in beligradska mestna straža s Turki pokali, ter jih junaško premagali brez pomoči srbskih vojakov. Se vé da beligradska mestna straža je dobro oborožena in po vojaško dobro izurjena, pa saj to je vsak srbsk prost kmet kakor sem že gori povedal. Sedaj se bojo gotovo počasi zemeljski nasipi izravnali, grabni zasuli, in turško mesto, ktero je 15. junija srbsko postalo, bode zedinilo z lepim srbskim mestom, ktero je od turških šanc blizo do Topčidera med Donavo in Savo po širokem polotoku razširjeno.

V srbskem mestu prebivajo sami kristjani, od Turka, juda ali cigana ni duha ne sluha. Se vé da največe število je Srbov, in za njimi so prvi naši severni bratje vrli Čehi, kateri, kakor povsod, tudi v Srbii nad svojo narodnostjo zvesto čujejo. Med seboj govoré in učijo svoje otroke po česko, s Srbi govoré po srbsko, in z Nemci po nemško, kdor nemško zná, se vé. Letošnji predpust so dvakrat pri iskrenem rodoljubu Bajloni-tu narodno večerno zabavo imeli. V pivarni pri gosp. Bajloni-tu je vse polno radosti; večkrat sem mislil, da se znajdem v zlatni Pragi, ako bi ne bil med njimi v široke turške hlače oblečenih Srbinov zapazil. V Belem gradu se dobí kaj dobro pivo, posebno pri naših Čehih; najbolje je pri Bajloni-tu. Tudi svojih rojakov Slovincov sem že pet v Belem gradu staknil. Tudi Nemcov je precej v Belem gradu, tako tudi poljskih emigrantov itd.

V srbskem mestu stanuje srbski knez, blizo okoli so poslanci evropejskih vlad.

Srbsko mesto ima kaj lepe trge; najlepši je véliki trg z lepim drevoredom in lepimi hišami, med kterimi so tudi knezovi gradovi. Drugi sila veliki trg je na kragujevački cesti; na tem trgu stoji še ena stara turška cerkev, v ktero pa sedaj ob tržnih dnevih Srbi svinje zaperajo. O tej cerkvi se pripoveduje, da takrat, ko se je junaški princ Evgen okoli Belega grada s Turki grozovito pretepal, je bitka enkrat grozno dolgo trpela; kri je tekla potokama, pa zmage ni bilo na nobeni strani; zdaj stopi neki imeniten turšk duhoven gori na visok stolp tempeljna, in glasno Muhameda na pomoč kliče, pa na povelje princa Evgena mu neki cesarsk strelec s puško posveti; turški duhoven se prekucne in z visocega stolpa na tla cmokne. Turki se preplašijo, zbežijo — in zmaga je bila princ Evgenova. Od tistega časa Turki niso imenovanega tempeljna več obiskovali, čisto so ga zapustili.

Srbsko mesto ima tudi lepe, široke, gladke, ravne

ulice in ob ulicah lepo vredjene hiše. Koliko je hiš po celem Belem gradu, menda nihče ne vé, vsaj hišnih številk še hišam manjka; tudi ulice in trgi nimajo po Belem gradu še nobenega napisa.

Beligrad ima vseh prebivavcov kakih 30.000 duš; na tem velikem prostoru bi jih pa lahko 100.000 živelo in jih še bo, mislim, ako ne več, preden bo 50 let minulo. Belemu gradu gotovo je srečna prihodnost namenjena, posebno za trgovino, za ktero ima kaj pripravno lego. Ni tedaj čuda, da so se različni narodi za njegovo posestvo tolikokrat kavsali in kri prelivali, dokler ni zopet nazaj v srbsko oblast padlo, kateri je bilo po krivici tolikokrat odvzeto. Menda ni mesta v Evropi, za ktero bi se bili različni narodi tako cukali kakor so se za Beligrad, zato ni čuda, da se v lepoti z evropejskimi mesti še nikakor enačiti ne more, akoravno ima lepo lego, da gotovo nobeno mesto v Evropi tako lepe nima izvan morskih mest. (Dal. prih.)

## Narodni shodi.

Narodna zavednost se med nami od dne do dne jako krepi. K temu so na Gorenskem mnogo pripomogli narodni shodi v Bledu. Dobro bi bilo tedaj, ako bi imeli take shode na več krajih, da bi se jih mogli vdeleževati tudi tisti rodoljubi, kterim ni mogoče v Bled hoditi. Za Notranjsko bi bila po mojih mislih najpripravniša Postojna. Tukaj bi se lahko vsako leto sošli rodoljubi iz vsega Notranjskega iz Ljubljane, Trsta, Gorice in Reke. Toda o binkoštih se mi ne zdi pripraven čas za to, ker je takrat tam prevelika gnječa. Za Dolensko bi svetoval Toplice, ker Dolencom sploh niso preodročne, in tudi bližnji Hrvatje tū sem nimajo predeleč. Priporočam to reč, ker mi je znano, kako koristni so shodi v Bledu, in ker vem, kolik uspeh so imeli za narodno zavednost in omiko na Českem. Naj bi se tedaj nekteri možje pomenili, kje in kadaj se bodo sošli, naj to oznanijo in povabijo tudi druge. Tako bo gotov prvi shod, ki brez dvombe ne bo zadnji. C.

## Dopisi.

**Iz Maribora 1. sep. ‡** — „Tagespošta“ ste menda pretekli teden brali. Ali se niste smejali, ko ste brali, kakošne otrobe je vezal mož, kateri nič sam ni vidil, nič sam ni slišal, pa je vendar zagnal „quousque tandem!“ med nas Slovence, kakor da bi bili ptujci na domači zemlji! Pa ker vem, da se „Novicam“ že studi nemškutovanje, naj omenim le samo eno prigodbo, ktera kaže, da so tudi še nekteri nemški možaki med nami, kateri ne plešejo kakor drugi hočejo. Gosp. Karneri-u v Wildhausu bi bila imela tukajšna pevska družba unidan tū večernico napraviti; bilo je zatega del posvetovanje: kako naj se z bakljado združi petje. Kar vstane neki izmed pevcov, trd Nemeč, pa s krepkim glasom vpraša: Kaj takega je gosp. Karneri storil, da bi ga tako počastili? Ko nobeden ni vedil temeljitega odgovora, in se je jela ta reč prevdarjati od več strani, je predlog pevske večernice padel, — skupščina se je razkropila, in po Dravi je splavala — demonstracija. „Tagespošta“ pa je za dobro spoznala — molčati o tem žalostnem razhodu. To je praktika njena!

**Iz Jarenine na Štajarskem 20. avg.** Zeló stara fara sv. D. Marije v Jarenini, ktera je že leta 1135 pod solnograškim nadškofom Konradom I., bratom sv. Benedikta v Admontu darovana bila, je 20. t. m. redko veselje doživela. Dva častita starčka k mečkem ga stanú, Joanez Bračko in Terezija, rojena Zupanić-eva, sta po srečnem 50. letu zakona zlato svatbo obhajala. V cerkvi pred altarjem, kjer sta pred 50 leti stala in zaročena bila, so jih občoljubljeni častiti gospod Juri Matijašič, dekan v Jarenini, po kratkem ginljivem nagovoru pred mnogo zbranim ljudstvom zopet zaročili. Med veliko mešo so bili ljubi stariši (jubilanti) s

svojo nalogo več ali manj dobro dovršili, vendar z enako pohvalo niso bili vsi od občinstva sprejeti. Med tem, ko je nemški mirno in tiho z odra stopil, so na slovenski govor gromoviti „živio“ se ponavljali, tudi so Lahi svojemu italijanskemu govorniku „Evviva“ in „Bravo“ zagnali. Da bi kdo pričujoč bil, ki je živel in umrl še pred 1848. letom, rekel bi, to je „demonstracija“. Kdor pa ni več starokopituež in vsaki narod z enakopravno ljubeznijo objema, to pa duh današnjega časa brezstrastno razloči, si jo bo pa prijazno brez vseh „Hintergedanken“ mislil: to je: „alla ultima moda“, „et quis contra torrentem“? Moda sedanjega veka je namreč, da se vsak narod najbolj svojega jezika, le svojih šeg in vsega, kar je njegovega, držati hoče, dasiravno, ako je pošten, nič tujega ne zaničuje, marveč spoštuje, se vé da bolj potihoma, kar je pri sosedu prav in hvalevredno. Da so tedaj Slovenci, katerih je bilo pri zgorej omenjeni slovesnosti najobilniše, le svojemu govorniku obilen „živio“ poklonili, in da Lah ni ne Nemcu, ne Slovencu, ampak le laškemu „evvi-“val in „bravo-“val, je, mislimo naravno brez vse zamere „alla ultima moda“. Da pa pesica Nemcev pričujočih ni aplaudirala svojemu govorniku, čeravno je izvrstno govoril, utegne tudi biti „alla ultima moda“ toda „nach Art der deutschen Höflichkeit“. In da so se pri tej naši slovesnosti omenjeni narodi tako zvesto po „modi“ obnašali, mora biti vendar kdo kriv? Nemec ne, Lah ne, torej le menda Slovenec, ali marveč kriva je slovanska obleka, ki si jo je bil slovenski govornik v svoji nedolžni nepremišljenosti omislil, in ž njo pohlevno obleden na leco stopil, nad katero se ni dozdej nobena poštena duša pohujšala; tudi njegovi naprejpostavljeni ne, ki so ga v surki neposrednje pred slovesnostjo vidili. Očitna priča, kako prilično je obnašati se mu „alla ultima moda“. Kajti „antislavisti“, katerim se enakopravnost po nobeni poti ne prileže, navadno vsako nedolžno očitno veselje, ki si jo Slovenci dandanas napravijo iz veselja, da po stoletjih z Nemcom in Lahom enakopravni biti zamorejo, že za demonstracijo imajo, torej pa tudi radi — rečem — iz srca radi plat zvoná udarijo, da na vse strani zabrenči: „staatsgefährlich!“ Saj smo vsi otroci ravno taistega nebeškega Očeta, ki je binkuštni praznik vse jezike blagoslovil in torej vsem jezikom in narodom enakopravnost podelil; otroci smo pa tudi ravno taiste ustavne Avstrije, ravno taistega preljubljenega vladarja in cara, ki se je s svojo veličastno besedo zaprisegel: „Enakopravnost vsem mojim narodom!“ In ravno enakopravnost, ne več in ne manj, si vsak pošten Slovenec želi, in po nji bo hrepenel bolj in bolj, pa nikomur svojih sosedov za las njihovih pravic ne skrivi, opiraje se kot veren katoličan na presveto zapoved: „Vse, karkoli hočete, da bi vam ljudje storili, tudi vi jim storite.“ Mat. 7.

## Ozir po slovanskem svetu.

### S r b i j a.

#### Zemlja in narod srbski.

Popisal dr. Ivan Podliščekov v Topčideru.

(Dalje in konec.)

Dozdaj sem popisal dosti obširno Beligrad, naj popišem še nekoliko Topčider.

Topčider, četrť ure od Belega grada oddaljen, je Belemu gradu to, kar je Schönbrunn Dunaju. Topčider je raj lepe zemlje srbske v globoki, ozki, dolgi in rodovitni dolini, po kateri se majhen potok lepo sém ter tje vije in v svojem počasnem teku lepe polotoke in otoke po rodoviti topčiderski dolini dela. Pa žali bože! mali potok je umazan, da se Bogu usmili! Da, uši bi se po njegovem lenem truplu redile, ako bi to ne bilo vodeno, pa, ker je vodeno, se rodijo po njem žlahne ribe in raki. Topčiderska dolina je tako rodovitna, da bi gnojenje le več škodovalo kakor koristilo, zato mastni gnoj v mali leno naprej ležeči

potok mečejo, mu ž njim lepo pot zapirajo, ga kalijo in smradijo. Nosijo in vozijo gnoj tudi na velike stare kupe, kjer trohni brez vse koristi. V Topčideru so velikanski kupi starega mastnega gnoja; ko sem jih prvokrat zagledal, so se mi želje obudile, jih na Kranjsko spraviti potrebni zemlji in ljudem ž njimi pomagati. Po plodonosni topčiderski dolini se velika cesta do samostana (monostira) Rakovic lepo vije.

Topčider ima lepe sprehajališča, vrte, hoste, gojzde, travnike, vinograde, mastne njive in najzdravejši zrak (vozduh); po vsi, celo uro dolgi dolini je vse polno dobrih okusnih studencov in zdravih vodá. Vrh vseh teh dobrot, ki jih je milostljivi Stvarnik topčiderski dolini podaril, je pa ona od njega še to prvenstvo dobila, da se iz njene globočine nikamor drugam ne vidi, kakor v visoke nebesa, — in to je pač najlepši pogled. Al lep in daljni pogled se človeku na vse strani sveta odpre, ako si enega bližnjih honicov izbere in na-nj stopi.

Zavoljo krasote, ki jo je Topčider od milostljivega Stvarnika v obilnosti sprejel, šteje mnogo prebivavcov tudi pozimi; poleti vse iz Belega grada v Topčider dere. Da! še knez s svojimi mnogobrojnimi spremljavci vsaki dan v Topčider pride in še celó pozimi nas večkrat obiše.

Po lepi veliki topčiderski sladko dišeči lipovi hosti, ki se „košutnjak“ imenuje, kateri je poln jelenov, srn in družih pohlevnih žival, je poleti vse polno ljudi, ki se v prijetni senci pò gladkih sém ter tje zavutih potih in stezah sprehajajo, pesmi in davorije veselo popevajo, na gosle, dudle, gajde ali drugo narodno orodje veselo igrajo, kolo plešejo in mendrajo, klobase ravnajo, se s slanino mastijo, svinske plečeta, pečene piščeta, purane in drugo robo oberajo in žlahno vince v prijetni senci srkajo. Nad njimi pa marljive čbelice veselo frfrajo, se v okroge sučejo in sladek, lepo dišeč med nabirajo.

Razun lepega lipovega, živali in veselih ljudi polnega košutnjaka so po topčiderski dolini še druge prijetne sprehajališča. Tu so namreč lepi in veliki lepo vredjeni vrtje, polni plodonosnega drevja vsake baže. Drugi vrtje so polni različnih cvetlic, polni prijetnih senčnih sprehajališč, goščav in šum, lepo vredenega neplodnega drevja; polni dobrih okusnih vodá, polni stoječih, mlačnih visoko v zrak švigajočih vodometov.

Topčiderski travniki, kateri se po večkrat na leto kosijo, so polni lepih žival, krav, kónj, volov, mastnih svinj, kodrastih ovac itd. In lepe topčiderske njive donašajo brez velikega truda bogato žetev.

Topčider ima lepo lego, da lepša biti ne more; vendar je dozdej še dolina solz, v kateri čez 500 ljudi časnó pokoro dela. Človek, ki v Topčider veselja iskat pride, se zavoljo tega nikakor ne more srčno radovati, ko po celi lepi dolini, kamor kolj stopi, vkovane ljudi s teškim, strašno ropotajočim železjem in okoli njih beriče (pandure) s palicami, puškami in hanžarom oborožene vidi. Vkovani topčiderski jetniki so namreč samo ponoči v zaporu, podnevi morajo na polji delati, morajo njive obdelovati, orati, travnike kositi, žito in mrvo spravljati, drva po hostah sekati in domú voziti. Vkovani jetniki morajo pozimi in poleti, bodi si huda zima ali vroče sonce, kamnje streljati in lomiti, hiše zidati, ceste delati itd. Vkovani topčiderski tatje in razbojniki morajo lepe vrte in sprehajališča obdelovati, drevje saditi, cepiti itd. Oni pasejo neizbrojne krdela kónj, svinj, goved, gosí, puranov itd. Da! topčiderski tatje morajo noč in dan po lepih, žlahnega sadja polnih vrtil na straži stati, da ga kdo ne krade! Oni tudi tešejo, šivajo, mizarijo, klanfajo, kujejo in delajo težko železje sami, ki si ga na noge nakujejo, in delajo po upraviteljskih fabrikah. Kakih 60 jih je odkovanih, ki so za postrežbo pri upraviteljskih uradnih; vsaki topčiderski činovnik (uradnik) in vsako ministerstvo ima nekoliko topčiderskih tatov za postrežbo; tudi jez jih imam 20 za bolnišnico in

za svoje stanovališče. Če ti služabniki kaj pregrešijo, dobijo zopet težko železje na noge, pridejo v zapor in morajo podnevi vkovani po polji delati. V Topčideru je res strašna mešanica grešnikov: tukaj delajo pokoro tatje, razbojniki, goljufje, sodomitarski grešniki, politiški pijanci, rogovileži in prenapetneži itd. Tudi poštenih hajdukov imamo dosti v Topčideru; moram reči poštenih, zakaj laž in tatvina je hajduku čisto neznan; kar on govori, je resnica, in kar obljubi, izpolne, naj tudi življenje velja. Hajduki so vsi grozne velikosti in neverjetnega junaštva. Da bi smel in mogel, bi nekoliko hajdukov v Ljubljano poslal, magar v muzeum, da bi Kranjci vidili, kaki velikanski ljudje po srbskih gozdh, hostah in šumah zrastejo. V Topčideru so tudi srbski činovniki v zaporu, kateri se pa ne smejo telesno kaznovati.

Iz Topčidera ste dve cesti v Beligrad napeljane; obe ste s prijetno senco okinčane. Lepa velika cesta se ogne topčiderskega brda in se po ravnem ob topčiderskem potoku in ob Savi v Beligrad vije. Druga mala cesta se zvija po strmih bregu čez topčidersko brdo v Beligrad.

Po celi dolgi topčiderski dolini se je nekdanj grozno veliko človeške krvi prelivalo, zakaj po celi dolini in v njeni okolici so stare pokopališča; nekatere grobe pokrivajo lepi in veliki lepo obdelani kamni, na katerih je večidel kak križ, škofova palica ali kaka roža vsekana. In na strmih bregu topčiderske doline so po širokem polotoku od Save do Donave grabni in zemeljski nasipi — ostanki nekdanjih šanc slavnega viteza princa Eugena. Tudi pravijo, da ime Topčider izhaja od topa = der; je li to res ali ne, naj sodijo filologi, historikarji in drugi možje enacega značaja. Ako gremo iz globoke topčiderske doline po imenovani mali cesti v Beligrad, se nam kmali pokažejo grabni in zemeljski nasipi nekdanjih princ Evgenovih šanc, strmi topčiderski breg prestopivši pa se nam grbasto-vegasto veliko in visoko belgradsko polje odpre, ki se med Beligradom in Topčiderom med Savo in Donavo razprostira, po katerem so se nekdanj ljudje pokali, sekali in klali, kjer se pa zdaj pohlevne jagnjeta in ovce, mastne svinje in neizbrojne krdela družih žival pasejo, in kjer zdaj rumeno žito in sladko vince lepo raste in se ti božidari zdaj v miru in v bratovski ljubezni veselo vživajo. Odpre se nam lepi in beli Beligrad, veliki Zemun, bogati Srem, ravni Banat, ponosita Sava, velikanska Donava. Res, neizrečeno lep pogled, da tacega jez na svetu še nikoli nikjer vidil nisem, akoravno sem že precej svetá prebrodil. Prvi dan, ko sem iz Belega grada v lepem vremenu lepi Topčider obiskal, sem se začudil, da ni vrag na lepo visoko belgradsko polje našega Gospoda Jezusa Kristusa peljal in ga skušal: „Ako ti pred mano poklekneš in me moliš, so tvoje lepe mesta na bregovih ponositih vodá, — so tvoje ponosite vode napolnjene z dragim blagom različnih narodov, — je tvoja neizrečeno rodovitna z bogatimi vasmí in mesti obdarjena ravnina, ktere nobeno oko prešvigniti ne more, — so tvoji lepi, sladko vince dajoči vinogradi, — so tvoje z rumenim žitom napolnjene njive, in tvoje so neizbrojne krdela po mastnih travnikih živež poberajočih žival različnega rodú!“ Se ve, da tudi na lepem belgradskem polju bi ne bil nič opravil. Bogme! ni čuda, da so različni narodi že tolikrat po visokem belgradskem polju za lep Beligrad še grozno rukali, in bati se je, da se bojo zopet kmali. Na tem visokem polju se vidi v daljavi pri mali hostici na kragujevački cesti bel kamnitni spominek v sredi pokopališča srbskih junakov, ki so za svobodo države in naroda leta 1806 padli. V sredi pota med Topčiderom in Beligradom je pri cesti mali drevored, po drevoredu so klopi, zraven ceste je lesena bajtica, zraven bajtice je na eni strani lep vrtič, na drugi lep vinograd, po vrtiču, vinogradu, drevoredu in po bajtici pa sprehajavcom s sladkim vincom in z mastno pivo streže neki Slovenec iz Metlike. Od male gostivnice našega Metličana se polje zopet

ponižuje; na puškomet od nje teče majhen, večkrat suh potok; ob potoku stojijo lepe hiše in malni naših severnih bratov Čehov z lepimi vrta in vinogradi, ki že pod Beligrad, to je, pod srbsko mesto spadajo, katero se ž njimi začinja. Na levem strmih pobježji malega potoka, ki se v Savo izliva, so zopet, kakor pri Topčideru, od Save do Donave po visokem polju tik srbskega mesta globoki grabni, zemeljski nasipi in zameti — ostanki nekdanjih šanc slavnega od Slovencev mnogo popevanega junaka Lavdona. Tudi zdaj se po Lavdonovih šancah srbski vojniki vadijo. Lavdonove šance pri srbskem mestu so še dobre, in znajo se v vojski, katero vés narod srbski goreče želi in komaj pričakuje, še potrebovati, ako bojo Turki voljo imeli in junaštvo, se poskušati s srbsko vojsko na belgradskem širokem polju.

Drugokrat kaj družega. Z Bogom.

## Nov časnik jugoslavenk.

Početkom listopada tekuće godine izlaziti će tiskom Hrelje Rezze na Reci pod odgovornim uredništvom dr. Mariana Berencina svakoga čedna po jedan put i to subotom na polovici arka u četvrtini:

### Pravnik.

*List za pravne i državne znanosti.*

Predplatnina iznaša na celiu godinu na Rieci 5 fr. a. v., s poštom u obsegu carevine 6 fr. a. v., za inozemstvo 7 fr. a. v.; na pol i četvrt godine po razmjerju.

Predplatnina ima se poslati na Rieku „Uredništvu Pravnika“ (Jelačićev trg. Br. 486). — Za domaće prima predplatninu knjigarna Pravnikovoga nakladatelja Dragutina Eggera.

## Dopisi.

**Iz Št. Jurja na doljnem Štajarskem 1. sept.** — Velika slovesnost je bila včeraj pri nas; mnogo duhovnov se je zbralo, tudi gosp. opat celjski so prišli, premilostljivemu našemu gg. knezoškofu se poklonit tukaj. Žalibog, da naš ljubi gosp. fajmošter Terstenjak bolehajo in so že kakih 14 dni v postelji; vendar hvala Bogú! da jim je nekoliko odleglo in nevarnosti več ni. — Čitavnica v Konjicah nek ni dovoljena.

**Iz Litije 2. sept. Dr.** — Gotovo ste že drugod brali, da smo 24. avgusta tudi tukaj rojstni dan Njih Veličanstva, našega presvitlega cesarja, Franca I. z Božjo službo v litijski cerkvi in z javnimi slovesnostmi na tukajšnjem strelišču praznovali. Pri pridigi so obče spoštovani gospod M. Pogelšek z gladko besedo pomen praznovanja razjasnili. Nepopisljivo veselje je bilo viditi v obrazih nazoče množice, ko gosp. pridigar veselega dohoda Njih Veličanstva, presvitle cesarice Elizabete, ktera so po dolgi nevarni boleznih zopet zdravi in okrepčani med svoje zveste ljudstva dospeli, omenijo. Pri sv. maši smo prvokrat tukajšno pevsko društvo slišali, katero je Šmarski učitelj g. F. S. Adamič v malo tednih tako dobro izuril, da vsi poslušavci, gosposki in kmečki, so bili od petja slovenskih svetih pesem jako ginjeni. Zasluga g. Adamičeva je pa tim večja, kjer so med g. pevci tudi Nemci, katerim že izgovarjanje naših besedi veliko težav dela. Gosp. Adamiču tedaj, kateri je to in druge petju napotne overe srečno premagal, slava!

**Iz Vipave 9. sept.** Le v naglici naj povedó „Novice“ svojim bravcom, da je včerajšna tukajšna veselica od konca do kraja res izvrstna bila. Od vseh krajev so se snidli predragi nam gosti in na prijetnem Zémunu smo je popoldne in zvečer prav rajsko kratkočasili po domače pošteno. S tombolo se je popoldne veselica začela, po tomboli je bila beseda, po besedi pa večerja. Drugi pot bomo obširniji popisali veseli dan, kateremu so celó nebesa mile bile; povsod okoli je nek deževalo, tukaj je lepo sonce sijalo.